Stripschrift

NR 450 € 8,50

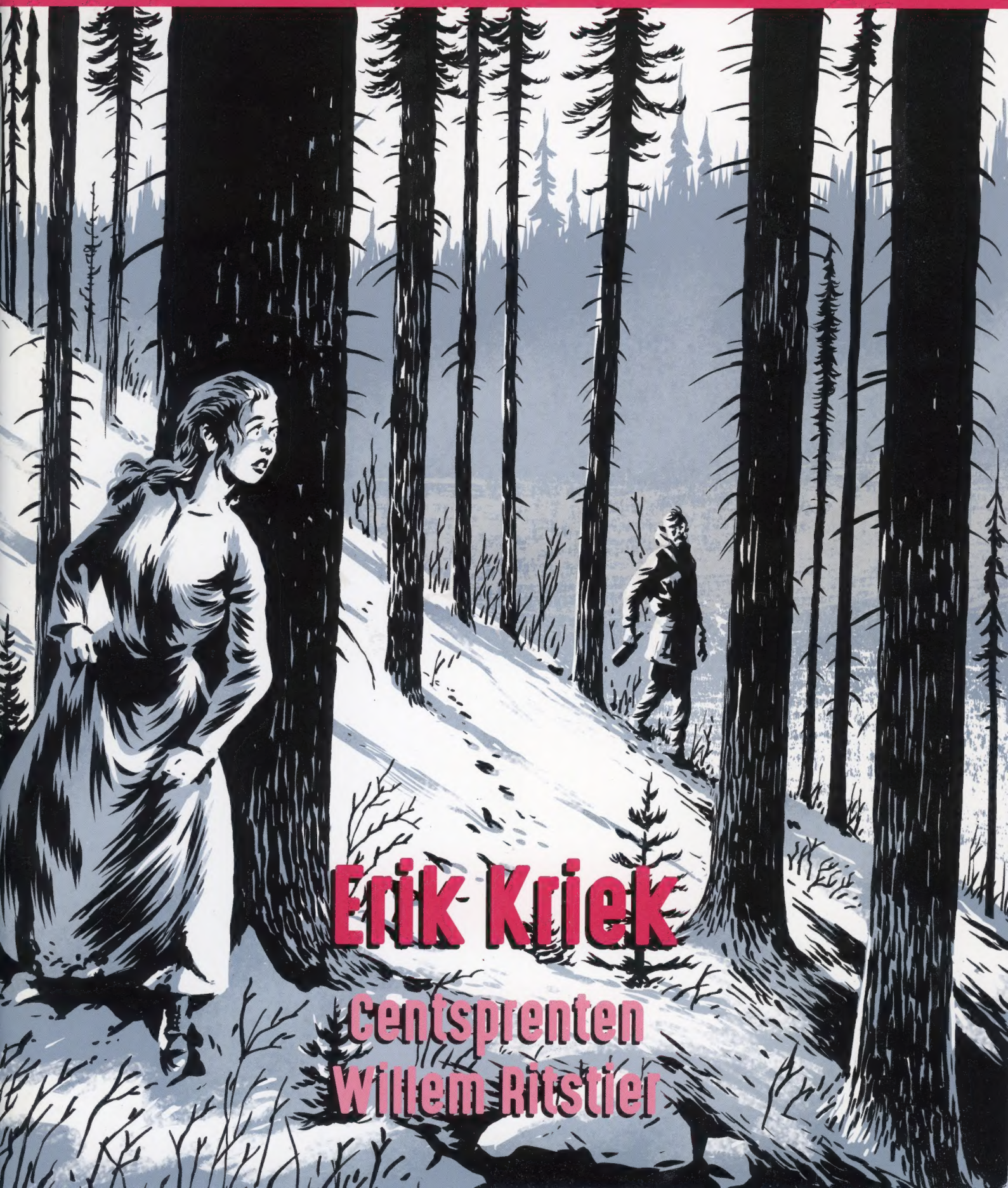

Erik Kriek

Centsprenten

Willem Ritstier

Peter van Straaten

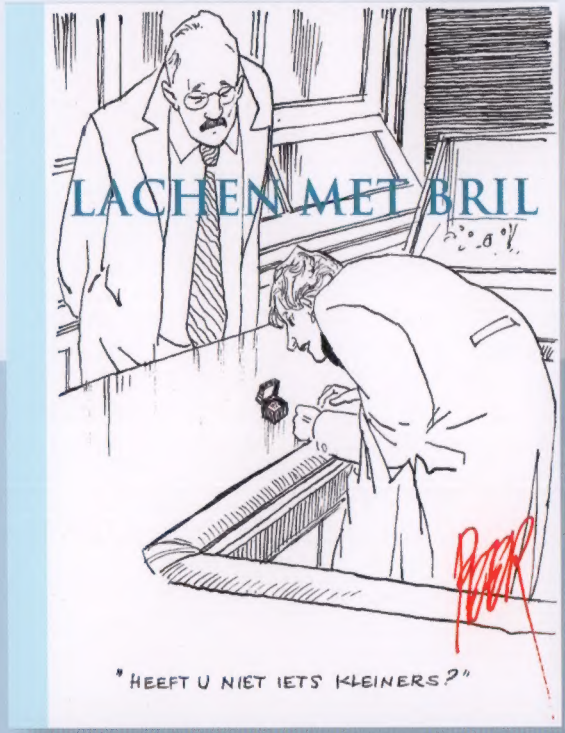

Humor op zakformaat

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 12,50

Niet zeuren, maar scheuren!

PETER'S ZEURKALENDER 2017

Het ideale cadeau voor de feestdagen

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 15,-

Hanco Kolk – Peter de Wit

$1 NGLE

Nieuwe avonturen van
de populairste singles van Nederland.
Nu op stripalbumformaat

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 9,90

SIGMUND 26e SESSIE

Niets is te gek voor
de leukste strippsychiater van Nederland

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 9,90

4 + 5 maart 2017 De Broodfabriek - Rijswijk

DE STRIPDAGEN

WE GAAN TERUG NAAR STUDIO ARNHEM!

INDERDAAD! TIJDENS DE NIEUWE STRIPDAGEN HET VOLGENDE PROGRAM:

UUHH... EX-PO-SI-TIE! BOEK-VER-KOOP! MEET-EN-GREET! SIG-NE-REN! HUUUH!

TERUG NAAR STUDIO ARNHEM

KOM KIJKEN!

EEN EXCLUSIEF BOEKWERK?*) MET UNIEKE STRIPS? ..... JA, NATUURLIJK KOM IK!

MET:
EVERT GERADTS
HANCO KOLK
GERARD LEEVER
ALOYS OOSTERWIJK
RENÉ MEULENBROEK
EN HUN VRIENDEN

DE STRIPDAGEN 2017
4 + 5 maart 2017, 10:00-17:00 uur
De Broodfabriek, Volmerlaan 12, Rijswijk

INFORMATIE
www.destripdagen.nl
info@stripdagen.nl
www.facebook.com/Stripdagen
@DeStripdagen

CROM!

*) RUIM TACHTIG PAGINA'S NOOIT EERDER IN ALBUM VERSCHENEN STUDIO ARNHEM MATERIAAL! 'N MUST-HAVE PRODUCTIE VAN UITGEVERIJ PERSONALIA

Redactio

Op de Algemene Ledenvergadering van Het Stripschap, begin september vorig jaar, lanceerde voorzitter Meerten Welleman het idee om samen te gaan werken met het gratis promoblad *Bkstrips*, bij voorbeeld door het mee te zenden met het verenigingsblad *Stripnieuws*. Wij riepen ten overstaan van de aanwezige leden op dit niet te doen. Ten eerste omdat je als vereniging altijd erg moet uitkijken je te liëren aan commerciële partijen. Ten tweede omdat je de redactie van het verenigingsblad te kakken zet, aangezien *Bkstrips* op de voorzijde de pay-off 'De beste bron voor Stripnieuws' draagt.

Uiteraard hoeft Het Stripschap zich niets van onze oproep aan te trekken, maar toch waren we verbaasd dat het idee inmiddels is uitgemond in het meezenden van *Bkstrips* met *Stripnieuws* 66. Daarmee dringt zich namelijk opeens een derde reden op om zoiets niet te willen. Eén van de identiteitsbepalende onderdelen van De Stripdagen – het programmaboek – is gesneuveld en vervangen door een aantal pagina's in *Bkstrips*. Wil je het al jaren verliesgevende evenement weer winstgevend maken, dan moet je niet je kroonjuwelen te grabbel gooien, maar je juist beter profileren ten opzichte van andere evenementen. Vroeger was De Stripdagen hét jaarlijkse feestje, maar tegenwoordig zijn er elke maand één of meer van dat soort feestjes.

Wat ons betreft is de verkeerde keuze gemaakt, dus we zullen blijven schoppen tot men een geweten krijgt. In de tussentijd moeten we het doen met plaatsvervangende schaamte.

Inhoud

4 Actua

14 Stars & Strips Olav Beemer

16 Erik Kriek Erik van der Hoeven

23 Ik teken een strip! Jan Booister

24 Centsprenten Willard Mans

30 Willem Ritstier Jan Booister

35 Lieve lezers... Peter Breedveld

36 Marten Toonder Kees Ribbens

38 Marq denkt Marq van Broekhoven

40 De boventoon

49 Heinz service spread

Omslag

De tekening op het omslag werd door Erik Kriek speciaal voor dit nummer van *Stripschrift* getekend. Het betreft een opnieuw getekende scène uit *Caleb Meyer*, het vierde verhaal van *In the Pines – 5 Murder Ballads*, Krieks jongste boek.

Links: Een voorstudie en het eindresultaat van het omslag.

ADVERTENTIE

PAULUS EN SALOMO
Gouden Klassiekers – deel 13

Hardcover met alle originele afbeeldingen en een dossier over inktpotten en nestkastjes.
€ 17,50 – ISBN 978-90-6447-045-5
Beurseditie in een genummerde oplage van 1 t/m 150, met aflopende omslag en een exclusief Salomo-dossier.
€ 22,50 – ISBN 978-90-6447-147-6

www.demeulder.nl

Een beurseditie gemist...dan moet je zeker naar De Stripdagen komen!

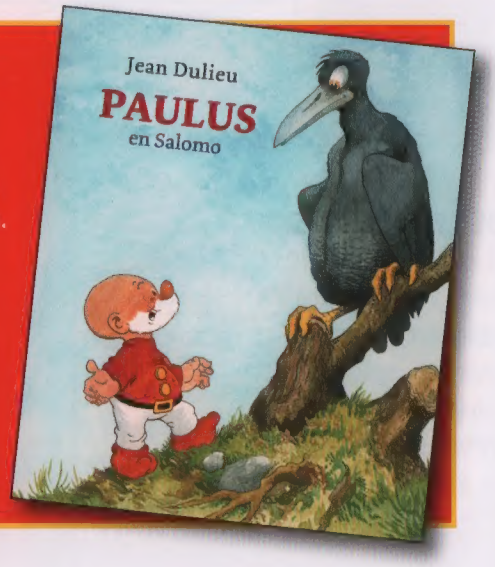

Boven: Benja Bruijning. Foto's: Pief Weyman

Aimée de Jonghs 'Wespendief' vertelefilmd

Woensdag 22 maart 2017, om 20:30 uur zendt Avrotros op NPO 3 de telefilm *De terugkeer van de wespendief* uit van debuterend regisseur Stanley Kolk. Het scenario van Philip Delmaar is gebaseerd op de gelijknamige, succesvolle grafische roman van Aimée de Jongh. De strip uit 2014, uitgegeven door Bezige Bij/ Oog & Blik, is ook verschenen in het Frans, Engels, Spaans en Servisch.

De terugkeer van de wespendief is een psychologische thriller over een duister verleden dat zich niet langer laat wegdrukken. De film focust allereerst op pesten en hoeverre dit gedrag je verdere leven beïnvloedt. Daarnaast gaat het verhaal over schuld en wat dit gevoel met je doet als je het geen plek kunt geven. De cast wordt gevormd door Benja Bruijning *(Alles is familie, Pak van mijn hart)*, Sanne Langelaar *(Michiel de Ruyter, Fake)*, Mandela Wee *(Penoza)*, Svenno van Kleij (musical *Billy Elliot*) en Samuel Bouma *(Homerun)*.

Telefilms zijn speelfilms voor televisie die inspelen op actuele thema's. De coproducties van onafhankelijke producenten en de publieke omroep krijgen financiële steun van Cobo (Stichting Co-productiefonds Binnenlandse Omroep), de uitvoerder van het project. BP

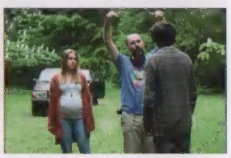

Joep leert kinderen lezen

Michiel van de Vijver en Gerben Valkema hadden in 2015 een primeur: voor het eerst ging de Nationale alfabetiseringsprijs naar een stripproject, namelijk hun stripreeks *Kijk en lees*. De prijs is bestemd voor projecten die laaggeletterdheid in Nederland tegengaan. Recent zijn er in de reeks drie nieuwe delen van *Joep* uitgebracht. In deze kinderstrip, bedoeld voor groep 3, beleven Joep en zijn vriendjes Rolf en Vera huis-, tuin-, school- en keukenavonturen.

De stripboeken zijn geschreven op een speciaal AVI-niveau en gecertificeerd door Cito. De drie in harde kaft uitgegeven delen kennen een opbouwend leesniveau. *Kom mee!* (ISBN 978-90-822127-3-0) is voor de startende groep 3-leerling, *Pak aan!* (978-90-822127-4-7) is geschreven voor degenen die midden in het leerjaar zitten en *In volle vaart* (978-90-822127-5-4) is pas goed te lezen aan het einde van het schooljaar. In de eerste twee delen betekent dat geen hoofdletters en slechts ééndelige lettergreepwoorden zoals 'daar is joep met de doos' of 'nee, joep. het is te nat.' In het laatste deel wordt die beperking losgelaten en ontstaan volwaardige zinnen en woorden met meer lettergrepen. In dezelfde reeks en voor hetzelfde niveau zijn ook de avonturen van *Kik* (Gerben Valkema) en *Geheim agent G. Ruwel* (Van de Vijver, bestemd voor groep 5) nog verkrijgbaar. TdK

Suvaal

De stripwereld leeft, en hoe! Op deze plaats geeft stripcolumnist Erwin Suvaal hierop zijn persoonlijk commentaar.

erwin.suvaal@stripschrift.nl

Festival met strips en bubbels

Op 23 en 24 april 2016 vond voor de tiende keer een stripbeurs plaats in het Franse Hautvillers, een gehucht in het hart van de Champagnestreek, gelegen in het hart van het Gebergte van Reims. Het is één van Frankrijks best bewaarde geheimen op festivalgebied. Het mag dan op papier en qua locatie een klein festival zijn, maar dat zou je niet zeggen als je de line-up van de tekenaars ziet. Eregast vorig jaar was Miguelanxo Prado. Onder de twintig signerende tekenaars zaten grote namen zoals Étienne Willem, Emilio van der Zuiden, Riff Reb's, Yannick Corboz, Jean-Claude Denis, José Homs en Cyril Bonin.

Het geheime wapen van dit genoeglijke festival, waar hoofdzakelijk Fransen komen en een enkele Belg, is: champagne! Hautvillers is de wieg van deze wijn met bubbels. In de oude Benedictijnerabdij van het dorp ontdekte kellenaar Dom Pérignon (1638-1715) de methode van de champagnisering. Zijn graf ligt vandaag de dag in het koor van de abdijkerk Sint-Sindulphe. Hautvillers is ook een charmant wijndorp waar de huizen versierd zijn met smeedijzeren borden.

Champagne speelt bij het stripfestival een grote rol. Er zijn mensen die van heinde en verre komen om deze mousserende wijn te proeven en flessen te kopen. Festivaldirecteur, Laurent Couesnon noemde verschillende Champagnehuizen zelfs de belangrijke sponsoren van het festival. Hun proeverijen worden tijdens het festival ingericht als expositieruimte.

Prado maakte het affiche dat als etiket en kroonkurk voor een plaatselijke champagne werd gebruikt. Op het festival waren deze ook los te koop, maar ook werden er ex librissen en posters, gebaseerd op dit affiche, en andere speciale tekeningen gedrukt. Ook van de vorige edities waren er nog wat items te koop, maar niet veel meer, want onder verzamelaars zijn dit geliefde objecten.

Het prettige van dit nog niet breed ontdekte festival is dat de drukte te overzien was. Er hoefden ook geen boeken, prenten of tickets gekocht te worden, maar je kon gewoon met je albums van thuis in de rij aanschuiven, of ter plekke een boek van en auteur kopen. Op 29 en 30 april 2017 vindt de elfde editie van Festival BD d'Hautvillers plaats. MvM

Meer info: *www.bd-bulles.com*

Boven: Impressie van het festival uit 2016. Foto's: Michel van Merriënboer

Flitsen

Uitgeverij Arboris stort zich samen met de Belgische uitgeverij Hauwaerts op een gedocumenteerde uitgave van de complete *Brammetje Bram* van Eddy Ryssack. Een flink aantal verhalen over de scheepsknecht is nog nooit in het Nederlands gepubliceerd. Uitgeverij Hauwaerts trapt af met het boek *Knevel de killer*, waarin het eerste *Brammetje Bram*-verhaal centraal staat, en geeft ook een aantal archief/schetsboeken uit. Bij Arboris zal vanaf het tweede kwartaal een reeks bundelingen in harde kaft verschijnen. ϟ Een ander project van Arboris is de gedocumenteerde, vernieuwde heruitgave van de sciencefictionstrip *De Huurling* van de Spaanse tekenaar Vicente Segrelles. Inmiddels zijn de eerste twee delen van *De definitieve Huurling* verschenen. Als afsluiting komt er een deel 14, waarin alle verhaallijnen door Vicente Segrelles worden afgerond! In 1999 verscheen bij Arboris al het fraaie naslagwerk *Zo schildert Vicente Segrelles*, maar deze heruitgave belooft veel meer moois. ϟ En dan vergeten we nog bijna de nieuwe strips bij Arboris van John Heijink – het eerste deel van *Piet Heyn* – en van Peter Nuyten – een bewerkte heruitgave van het eerste deel, en het tweede deel van de oudheidstrip *Auguria*. ϟ Bij de Belgische uitgeverij Bibliodroom (een imprint van Vergoboek) is de grafische roman *Altijd ergens oorlog* verschenen van tekenaar Jimmy Hostens en scenarist Rino Feys. De strip gaat over de bezetting van de Vlaamse provinciestad Roeselare tijdens de Groote Oorlog. ϟ Over de Groote Oorlog gesproken: bij De Arbeiderspers is *De zwaardjaren – De verbeelding van het westelijk front 1914-1918*

Kuifje ziet het rode gevaar nu echt in kleur

Op 11 januari 2017 verscheen bij de uitgeverscombi Casterman/Moulinsart de ingekleurde versie van Kuifje in het land van de Sovjets (ISBN 978-90-303-7197-7, €10,95, sk; er zijn ook een hk en een luxe verschenen). Deze oerversie – het eerste avontuur van Kuifje – kwam uit in 1929 en was het enige Kuifje-avontuur dat alleen in zwart/wit verschenen is.

De ingekleurde versie was voor de uitgevers aanleiding om publicitair flink uit te pakken met allerlei activiteiten in het weekeinde van 7 en 8 januari 2017, waaronder een heuse balkonscène met een Kuifje-acteur op het stadhuis in Brussel. Bijzonder is ook de speciale Siemens-trein van de Belgische spoorwegen (NMBS) die, versierd met zwart/wit- en kleurentekeningen uit Kuifje in het land van de Sovjets, tot medio april dagelijks rijdt op de lijn Antwerpen-Schaarbeek-Brussel-Nijvel. De conducteurs hebben speciale badges op. Dit ook om de tentoonstelling Kuifje in Train World te promoten (zie achterin dit nummer).

Tijdens de persconferentie op maandag 9 januari in dit museum Train World vertelde inkleurder Michel Bareau dat hij voor het album rekening heeft gehouden met de 'mise en couleur' van de 20e eeuw. Hij heeft vooral naar fotogravures en gouaches uit die tijd gekeken en dat is terug te zien aan de rudimentaire kleuren in het opnieuw gelanceerde Kuifje in het land van de Sovjets.

Eén van de gasten was Alexis Dragonetti, mede-eigenaar van stripuitgeverij Ballon Media, verantwoordelijk voor de verspreiding van de Nederlandstalige uitgave. Hij noemde in een kort gesprek met Stripschrift de nieuwe, kleurenuitgave om twee redenen belangrijk. 'Het gaat om de eerste mijlpaal in de Belgische stripgeschiedenis die op een andere manier wordt gepresenteerd. Het is ook een belangrijk album voor Hergé geweest. In 1929 waren strips nog niet echt geland in België en met Kuifje in het land van de Sovjets gaf Hergé gelijk zijn visitekaartje af. Bovendien was de strip ook nog pamflettair. Uit historisch oogpunt is het dan ook een belangrijke strip.'

Daarnaast, benadrukt Dragonetti, is de uitgave belangrijk om zo'n iconisch album én de strip zelf levend te houden. 'Voor een continue verkoop moet je Hergé en Kuifje voortdurend in de spotlights plaatsen. Dat kan met een nieuwe film – volgend jaar komt de nieuwe Spielberg-verfilming uit –, een expositie zoals in Train World en zo'n inkleuring. Nu Kuifje in het land van de Sovjets in kleur is verschenen kun je ook de jeugd beter bereiken. Die houden niet van zwart/wit en zijn gewend aan 'vier kleuren'. Bovendien komen de nachtscènes nu beter tot hun recht, waardoor de leesbaarheid verbetert.'

De Ballon Media-baas noemt het bijzonder dat de heruitgave van een bestaand boek uit 1929 in een oplage van 25.000 exemplaren wordt verspreid in Nederland en Vlaanderen. Het geeft de onverminderde populariteit van Kuifje aan. Als het aan hem ligt, zouden er nieuwe Kuifje-avonturen worden bedacht en uitgebracht, in navolging van bij voorbeeld Blake en Mortimer. 'Maar goed, ik ben geen erfgenaam, dus ik ga er niet over. Hergé heeft zich altijd redelijk duidelijk uitgesproken dat de serie na zijn dood niet mag worden voortgezet, dus ik vermoed dat het niet zal gebeuren.' RS

© HERGÉ-MOULINSART 2017

© HERGÉ-MOULINSART 2017

uitgekomen. Hierin behandelt Paul Moeyes de rol die geïllustreerde bladen speelden tijdens de Eerste Wereldoorlog. ϟ Twintig jaar geleden verscheen het tweede deel van *Jonas Fink*. Vittorio Giardino heeft eindelijk het derde deel af van deze trilogie. Het verschijnt in 2018 bij Casterman en wordt een heel dik album. De hoofdpersoon is ook een stuk ouder geworden; hij is in de vijftig. Giardino heeft voor zijn andere serie, *Max Fridman*, trouwens nog heel veel scenario's in zijn hoofd, zo liet hij weten. ϟ De Koninklijke Bibliotheek (KB) heeft van kenner/publicist Aernout Borms en zijn vrouw Leny twee schenkingen gekregen. Het betreft 2360 centsprenten uit de periode 1840 en 1940 en ruim duizend fabriekspentenboeken. In 2007 schonk het echtpaar Borms-Koop de KB al een eerste deel van zijn centsprenten. Die zijn online te bekijken via de website Het Geheugen van Nederland. ϟ De Universiteit Gent neemt de collectie van strips in Aziatische talen van het Stripmuseum in Brussel op in zijn bibliotheek van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Het museum heeft er geen plek meer voor. Na de verhuizing en een inventarisatie zal de catalogus van het Stripmuseum met die van Gent verbonden worden. ϟ Naar aanleiding van het overlijden van Jan Kruis noemde een aantal media in hun berichtgeving het fenomeen Sint Pannekoek. Deze feestdag uit de strip *Jan, Jans en de kinderen* wordt tegenwoordig op 29 november echt gevierd. Voormalig *Stripschrift*-medewerker Dik Rondeltap wees er in *NRC Handelsblad* op dat in de VS en Canada op de eerste zaterdag na 9 november 'Sadie Hawkins Day' wordt gevierd. Op die dag openen trouwlustige vrouwen de jacht op vrijgezelle jongemannen. Deze

Leven van held Maduro in stripvorm verteld

In 2016 was het honderd jaar geleden dat George Maduro (1916-1945) werd geboren. Dit vormde aanleiding voor het organiseren van een aantal herdenkingsinitiatieven rond de naamgever van de miniatuurstad in Den Haag. Zo opende in Madurodam een blijvend theater met een film over hem en is zijn levensverhaal door Kathleen Brandt-Carey vastgelegd als *Ridder zonder vrees en blaam*. Ook verscheen er een stripbiografie, *George Maduro – Held van Curaçao tot Madurodam* (ISBN 978-9491-44-726-6) die op 14 december in een winters verlicht Madurodam is gepresenteerd. Schrijver Jan Kragt, tevens de drijvende kracht van uitgeverij van educatieve strips Eureducation, sprak over Maduro als een mens die onvoorwaardelijk dingen deed voor anderen. 'Als je zo iets doet voor een ander, dan ben je een held. Kragt memoreerde dat hijzelf en tekenaar Franky Drappier 'in een moordtempo' aan het boek hadden moeten werken. Maar het was de moeite meer dan waard.'

Tijdens de presentatie kregen dertig Antilliaanse kinderen tussen de 8-14 jaar het stripboek uitgereikt. Het boek, ook beschikbaar in het Papiaments, wordt verspreid onder 8500 scholen. De tekeningen van Franky Drappier zijn wat schematisch, maar het verhaal leest vlot weg, al beklijft het soms lastig door het anekdotisch karakter. Het is het relaas van een jongeman die werd geboren in Curaçao als telg van een welgestelde Sefardisch-Joodse familie. Hij offerde zijn vrijheid en leven om anderen te redden. Zijn korte leven werd beëindigd in het concentratiekamp Dachau waar hij op 8 februari 1945 stierf aan een tyfusbesmetting, vlak voordat het kamp bevrijd werd door de Amerikanen. Zijn Curaçaose ouders, Rebecca en Joshua Maduro, schonken begin jaren 1950 het startkapitaal om Madurodam te bouwen.JdL

Boven: Frank Drappier Foto: Just de Leeuwe

Boven: Jan Kragt deelt de boeken uit in Madurodam. Foto: Just de Leeuwe

Markiezenhof blijkt cartoonmuseum af

Museum het Markiezenhof in Bergen op Zoom had jarenlang de ambitie om een grote rol te spelen in de cartoonwereld. Het museum besloot een archief aan te leggen – zo werden in 2005 bij voorbeeld 850 tekeningen van Opland aangekocht –, organiseerde exposities, fungeerde een aantal malen als thuishaven voor het Nederlandse cartoonfestival en organiseerde workshops cartoontekenen, gegeven door de Bergse cartoonist en illustrator Eric Elich. Aan deze rol is een einde gekomen; het museum richt zich alleen nog op de lokale geschiedenis.

'Markiezenhof is een Bergs museum dat cultuurhistorische verhalen wil vertellen over de lokale bewoners alsook die van het Stadspaleis, waarin het museum is gevestigd. Daarnaast is er van oudsher speciale aandacht voor de geschiedenis van de kermis en de jaarmarkten; Bergen op Zoom is van oudsher een kermisstad', vertelt woordvoerster Sophie de Ripainsel.

Aan de rol die het museum in de cartoonwereld wilde spelen, is echter in alle stilte een tijd terug een punt gezet. 'Het museum is een gemeentelijke instelling, wij zijn afhankelijk van de politiek in Bergen op Zoom. Een link met politieke spotprenten en cartoons heeft Bergen op Zoom niet, daarom is vanuit de politiek besloten om de derde pijler af te stoten', aldus De Ripainsel.

'De collectie politieke spotprenten en cartoons ligt veilig opgeslagen in het depot', bezweert zij. 'Momenteel is men bezig

FLITSEN

traditie gaat terug tot 1937 en komt voor het eerst voor... in de strip *Li'l Abner* van Al Capp. ϟ Op 18 januari was het trouwens Winnie de Poeh-dag. Dat houdt in je de hele dag ongegeneerd 'Poeh-poeh' mag roepen, lekker weinig hoeft na te denken en onbeperkt honing mag eten. Het is de geboortedag van schrijver A.A. Milne. ϟ De BBC heeft op *www.bbc.co.uk/guides/z3b77hv* een interactieve online strip over de beginfase van de Tweede Wereldoorlog gelanceerd: *Tell me Your Secrets*. Lezers kunnen zelf ondervinden welke strategische en tactische keuzes de Britten moesten maken om de steun van de Verenigde Staten binnen te halen in hun verweer tegen de nazi's. Leerzaam en intrigerend. ϟ In de hausse aan integrale heruitgaven van 'klassieke' strips blijven sommige interessante uitgaven weleens wat onderbelicht. Zo brengt uitgeverij Sherpa bundelingen uit van *Simon van de rivier*, gemaakt door Claude Auclair en Alain Riondet, en is Casterman begonnen aan *Magasin General* van Régis Loisel en Jean-Louis Tripp. ϟ Frankrijk is weer een nieuw striptijdschrift rijker: *Topo* uit Parijs. Het blad, dat oogt als een album, komt zes keer per jaar uit en biedt jongeren strips die een link hebben met de actualiteit. *Topo* wil laten zien dat er naast het satirische blad *Charlie Hebdo* ook op andere manieren, zoals stripjournalistiek, kan worden ingegaan op hedendaagse vraagstukken. Op *www.toporevue.fr* is meer info te vinden. ϟ De 20e editie van het Holland Animation Film Festival (Haff) vindt plaats van 22 tot 26 maart 2017. En natuurlijk is er weer een Kunststripbeurs, op zaterdag 25 maart in de Nicolaïkerk. ϟ Paul Teng is samen met Rodolphe bezig aan *Livingstone*, voor de collectie *Explora* van Glénat. Of dit

met het ontzamelen van deze collectie.' Dat moet volgens haar zorgvuldig gebeuren volgens de officiële richtlijnen van de museumvereniging. Werken kunnen dan na een inventarisatie worden teruggeven aan de makers of de schenkers ervan. Ook kan het museum andere musea of archieven polsen of zij een deel van de collectie willen overnemen. Zo beschikken in Nederland het Persmuseum en Atlas van Stolk, dat recent vierduizend spotprenten van cartoonist Theo Gootjes aankocht, over aanzienlijke verzamelingen. Volgens de woordvoerster neemt dit vervreemdingsproces nog wel enige tijd in beslag. RS

Onder: Stadlucht maakt vrij door Len Munnik, gebruikt voor een expo.

album over deze ontdekkingsreiziger in het Nederlands gaat verschijnen bij Ballon Media, is nog onbekend. ϟ Er is een speciale harde-kaftuitgave verschenen van *Hotel New York*, het 17e deel van *Agent 327*. Het betreft een kleine oplage met matte kaft die voor slechts €12 alleen te koop is in de winkel van Hotel New York in Rotterdam. ϟ Toonder-expert en -publicist Jan-Willem de Vries heeft zich een nieuw megaproject op de hals gehaald. Hij wil het verhaal beschrijven van Nederlands grootste striptekenbedrijf: De geschiedenis van de Toonder Studio's. In oktober moet de eerste uitgave uitkomen van dit seriewerk dat achttien afleveringen zal omvatten en in de plaats komt van het boek dat hij oorspronkelijk had voorzien. *Stripschrift*-abonnees krijgen korting. Meer hierover in het volgende nummer.

ADVERTENTIE

Strijensedijk 3
3295 KL 's-Gravendeel
Tel.: 06-16110888
info@profbarabas.nl

Stripwinkel Prof Barabas

Uw winkel voor antiquarische strips!

- In- en verkoop van strips
- Internetveilingen
- Stripgadgets & striphoesjes
- Disney en Vandersteen
- Originele tekeningen

Verkrijgbaar bij uitgeverij Barabas:
Luxe integrale reeks van Douwe Dabbert
Ambrosius en Patty met originele pagina

www.profbarabas.nl ▸ www.uitgeverijbarabas.nl

ADVERTENTIE

Ahoy!

SLECHTS €9,95 per deel

Elk kwartaal een nieuwe titel!

Het twaalfde deel is nu te koop!

Ook verkrijgbaar als e-book via de app van Bliyoo voor €8,99 per deel.

www.stripstift.nl

Jan Kruis
1933 – 2016

Op donderdag 19 januari is Jan Kruis overleden. En zelfs als het om iemand gaat van wie je weet dat hij al jaren worstelde met zijn gezondheid, komt zo'n bericht nog onverwacht en als een mokerslag binnen.
Wij kenden Jan Kruis sinds medio jaren 1970 en herinneren ons nog als de dag van gisteren onze kennismaking met hem en zijn vader (opa!) in de Zwijndrechtsestraat in Rotterdam. De warme gevoelens voor Jan Kruis zijn daarna nooit meer verdwenen en de vele telefoongesprekken en andere contacten in de decennia die volgden maakten ze alleen maar warmer.

Zowel Martin Lodewijk als Jan van der Voo gaan nog véél langer terug in hun gezamenlijk verleden met Jan Kruis. Wij vroegen beiden om enkele herinneringen aan hem met de lezers van *Stripschrift* te delen.

Diverse collegatekenaars lieten de week na het overlijden van Jan Kruis van zich horen, onder meer door het publiceren van een speciale aflevering van hun krantenstrip. Ook die bijdragen nemen we hierbij op en we danken hen stuk voor stuk voor de vriendelijke toestemming.

Jesse van Muylwijck kwam nog met een mooie anekdote, en die zijn wat ons betreft nooit weg, ook niet bij trieste gebeurtenissen: 'Twintig jaar geleden hebben we met een groepje striptekenaars en cartoonisten in het noorden een eetclub opgericht, de Noordelijke Tekentafel, waarbij elk jaar in mei wordt gedineerd bij restaurant De Pauw in Groningen. Daar worden de tekenaars de heerlijkste gerechten voorgeschoteld, met bijpassende wijnen... en we betalen de rekening met een tekening. Nico Visscher zit erbij, Frans le Roux, Barbara Stok, Meinte Strikwerda, Pluis, John Croezen, Sieger Zuidersma, en natuurlijk was Jan Kruis van de partij. Jan maakte eens een prachtige tekening van Jan, Jans en de kinderen die daar aten, waar de kok bij stond, glunderend en zonder broek aan, met een veer in zijn kont. Een pauwenveer, om precies te zijn. Daar moest de eigenaar erg om lachen. De hele collectie cartoons is een keer tentoongesteld geweest in het Grafisch Museum in Groningen, en er hangt nog steeds een aantal van in De Pauw. Aankomende mei zal de eerste keer zijn dat de Noordelijke Tekentafel weer bijeenkomt. We zullen Jan missen.'

De stripwereld is weer wat minder leuk geworden, zoveel is duidelijk.

Redactie Stripschrift

FC Knudde door Toon van Driel

Metro, 23 januari 2017

Sigmund door Peter de Wit

Die ingreep aan mijn jeweetwel heb ik nu wel verwerkt... Er is nu een veel Groter gemis...
TISSUES
Dankzij mijn moeder kon ik elke week in de Libelle de strip Jan, Jans en de Kinderen lezen. Ik genoot er van. De stijl van Jan Kruis was anders dan die van de 'klassieke' stripmakers. In zijn teksten en in zijn tekenwerk zit veel meer realiteit, sfeer en gevoel.
Bedankt, Jan Kruis!
(1933-2017)

De Volkskrant, 21 januari 2017

Snippers door Aimée de Jongh

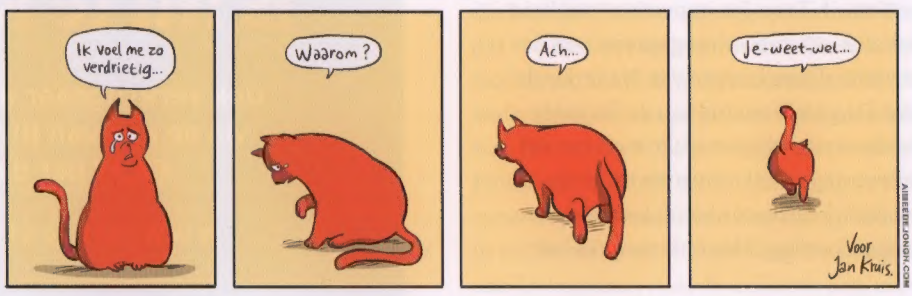

Metro, 23 januari 2017

Dat was gezelschap

Als iemand het stokje van Marten Toonder als 'Nederlands Stripmaker' heeft overgenomen, is dat wel Jan Kruis.

Voor zover ik me kan herinneren was dat nooit zijn ambitie. En mijn geheugen gaat in deze terug tot pakweg 1962. Toen leerde ik Jan en Els en kleuter Leontien en de je-weet-wel-kater en teckel Lotje kennen. Het gezinnetje Jan, Jans en de kinderen was al bijna compleet. We misten alleen nog Catootje... eh, Andrea die dat jaar geboren werd... Vijfenvijftig jaar vriendschap.

Jans en mijn actieve striptijd lag enige jaren stil. Als Jan nog aan strips deed, waren dat reclamestrips voor bij voorbeeld Kroon's Spaarzegels. En die werden dan veelal door Jan van der Voo, een kunstacademiegenoot, getekend.

HOE IS EEN RESPECTABEL KUNSTENAAR ALS U ER TOE-GEKOMEN OM ZICH TE LENEN VOOR EEN VIES KARWEI ALS DIT?!?
PFFF... RESPECTABEL! 'T MOCHT WAT!! OMDAT IK GEEN POEKEN MAAK DIE ONDERSTEBOVEN IN 'T MUSEUM HANGEN OF RARE WANDSCHILDERINGEN IN 'T POSTKANTOOR VINDEN DE MENSEN ME OUDERWETS!!!!
'T ENIGE WAT IK NOG WEL EENS VERKOCHT WAS 'N HEIDELANDSCHAPJE OF 'N PIKANT ZIGEUNERINNETJE OF EEN MOOIE TEKENING IN 'N DAMESBLAD OF ZO... EN ZE HEBBEN ME WEL EENS GEVRAAGD 'N STRIP TE TEKENEN... MAAR JÁ... JE BENT KUNSTENAAR, HE... ...HAD IK 'T MAAR GEDAAN... DIE HEBBEN 'N BRUIN LEVEN!!
IK WILDE ALTIJD ZO GRAAG 'N GROOT FAMILIE-SCHILDERIJ MAKEN, 'N STAATSIE PORTRET VAN 'N VORSTELIJK GEZIN OF ZO... AL WAS 'T MAAR EENS IN M'N LEVEN!!
ENKELE WEKEN LATER...
RESTAURATIE-AFDELING DIR. J. TROMP
EN HOE GAAT HET MET DE RESTAURATIE, MIJNHEER, TROMP?
U ZIET 'T... IK SCHIET AL AARDIG OP... HET IS NOG 'N HELE PUZZEL!!
418

Fragment uit Agent 327: Dossier Nachtwacht, 1979.

Onze ambitie was op dat moment wereldberoemd Amerikaans illustrator te worden voor *Saturday Eve*... nou ja, voor *Margriet, Libelle en Panorama*. En Jan leek een eigen reclamestudio ook wel leuk. Dus ik ging in mijn vrije uurtjes de strips en illustraties tekenen die Jan schreef en niet aan Van der Voo kon doorgeven. Maar we bleven toch over de stripbladen *Robbedoes* en *Kuifje* filosoferen, want daar lag een groot gedeelte van ons hart. En met Els natuurlijk over muziek. Ze was niet voor niets concertpianiste.

Eerst gingen we bij *Kuifje/Tintin* langs in Brussel. En dankzij het enthousiasme van Hergé kon Jan gelijk aan het werk met de gagstrip *Gregor*.

Het nieuwe vaderlandse stripblad *Pep* vonden we niet geweldig. Dus daar gingen wij wat aan doen. Samen planden we (ik moet eerlijk zijn en we legden de lat hoog) een Nederlandse Guust. Dat werd dus Krijn. En Mijnheer de Mesmaeker werd Mijnheer IJzerbrood. Jan schreef het met een 'd'. En ik zou tekenen. Maar de redacteur van *Pep*, die ooit redacteur van Robbedoes was geweest, vond dat maar niets en vroeg... afijn, iets wat Jan weer aan mij doorspeelde. Maar die redacteur, Peter Middeldorp, zag méér in Jan. Hij vroeg hem *Sjors en Sjimmie* over te nemen van Frans Piët. En toen hij later aan het roer kwam te staan van *Libelle* nodigde hij weer Jan uit.

Dat was de geboorte van een familie die door vrijwel heel Nederland in het hart gesloten is. Jan had zijn strip-thuis gevonden. Dicht bij huis. Dicht bij *zijn* huis, of dat nu in Rotterdam dan wel in Drenthe stond. Dicht bij *iedereens* huis. Het bleek zijn grote kracht. Iedereen te vinden in zichzelf. Zijn strip is eigenlijk een 'selfie' dat een 'onsie' blijkt te zijn.

Dat Jan naast 'Amerikaans illustrator' eigenlijk ook Diego Velásquez had willen worden, blijkt uit zijn veelvuldige schilderwerk. Van prachtige portretten van zijn geliefden tot, via Simon Carmiggelt en Mies Bouwman en andere beroemdheden, de Koninklijke familie. En dan weer wat eenvoudiger zijn zelfportret met Harley Davidson en nog bescheidener mijn persoontje.

Iemand heeft eens gezegd dat je pas dood bent als er niemand meer is die zich je herinnert.
Ik denk dat wij dat moment voor Jan ('Jans en de kinderen' voeg ik er bijna aan toe) nog lang niet gaan meemaken.

NOOJA, TOEN IK ALS JE-WEET-WEL-KATER MIJN KRUISJE KWIJT WAS, KON IK MIJN GEHEEL DE KRUISJES
... MAAR JA,
DAN
DAGJE
DEUR ...
MET... DIE AN
EN WAT DOEN ZE...

Foto van potloodhoudertje.

Langer-dan-leuk-is geleden gaf Jan mij een cadeautje. Ik had hem verteld dat ik voorgoed was overgestapt van stiftpotlood naar de ouderwetse houten variant. En Jans vader (Opa uit de strip) had voor hem, toen hij naar de academie ging, ooit een houdertje geïmproviseerd uit een koperen buisje. Daarmee kon je de kortste potloodstompjes nog opgebruiken. Mocht ik hebben. Dat staat op mijn bureau en het werkt perfect. En ik denk altijd even aan Jan.
En Opa natuurlijk.

Martin Lodewijk

Fokke & Sukke door Jean-Marc van Tol

Foksuk.nl, 20 januari 2017

Dating for Geeks door Kenny Rubenis

NOU, IK BEN DUS EEN ECHT HONDENMENS!
OH, DAN DENK IK DAT HET NIKS WORDT TUSSEN ONS...
IK BEN NAMELIJK ALTIJD MEER EEN FAN VAN RODE KATERS GEWEEST...
?
Jan Kruis
1933 - 2017

Metro, 23 januari 2017

De rechter door Jesse van Muylwijck

WAT IS ER MET JOU?
IK DRONK GISTEREN EEN GLAS OP AL DIE MOOIE STRIPS DIE JAN KRUIS HEEFT GETEKEND...
... EN TOEN NOG ÉÉN, EN NOG ÉÉN ...
EN NOU HEB JE EEN KATER?
JA. EEN JE-WEET-WEL-KATER!
4829A

15 regiokranten, 23 januari 2017

Beestjes door Schwantz

WAAROM ZITTEN WIJ OP DE LEUNIG VAN DE BANK?
ALS HOMMAGE AAN JAN KRUIS.
BEN JIJ DAN EEN JE-WEET-WEL-HOND?
www.facebook.com/schwantz.nl

Metro, 23 januari 2017

Links: Jan van der Voo en Jan Kruis in de overbekende MG, circa 1965.

Foto: Peter Martens

Kruisende paden

Vanaf onze allereerste ontmoeting, waarbij ik als eerstejaars in het academiegebouw, met mijn strippogingen in de hand, aan de vijfdejaars en vijf jaar oudere Jan Kruis vroeg hoe je toch zo'n 'stippeltjesraster' kon bewerkstelligen ('vul maar licht in met je blauwe kleurpotloodje') zijn onze levens verweven gebleven. Bouwden we hierna al regelmatig contact op met Els en Jan, vervolgens, met mijn Ank getrouwd en een flat zevenhoog betrokken, bleken wij praktisch op Jan en Els' Kapershoekse onderkomen uit te kijken.
Gezin Kruis had zich, weliswaar een stukje lager, iets verderop gesetteld, waarbij Jans atelier in de voormalige fietsenkelder het laagst gelegen was.

Nu ontstond een levendige wisselwerking: Jan had al meer contacten met reclamebureaus en jeugdbladen en zélf volop voorzien van tekenwerk schreef hij nu grappige reclamestripjes voor 'zoete heerlijkheden', die hij mij vroeg in stripvorm te gieten.

Een totale verbouwing van het stripblad *Sjors* eiste onder andere zijn aandacht op, waarna hij mij direct al introduceerde bij de redactie, toen bleek dat er megawerk verzet moest worden. Vaak kwam ik langs en werkte zelfs een tijd naast hem in zijn kelderatelier. Al was het maar, om in dit computer- en printerloze tijdperk, gebruik te kunnen maken (voor vergroting of verkleining van mijn eigen strip) van zijn heuse epidiascoop. Op de vraag: 'Is andere Jan hier ook aanwezig?' klonk dan: 'Die zit onder de piposcoop'.
Jans geweldige gevoel voor humor zorgde vaak genoeg voor gegrinnik en gelach.

In die tijd vroeg Peter Middeldorp van *Libelle* hem een familiestrip te maken, zodat ik van nabij getuige werd van de creatie van zijn eerste *Jan, Jans en de kinderen*-strippagina's. Zoals

we weten stonden onder anderen zijn kinderen daarbij model voor de personages, maar minder bekend is dat het onze zoon Jeroen was die tevens in de strip opdook. Niet zelden namelijk vroeg Jan mijn Ank 'of er nog wat leuks te vertellen was over onze kinderen', daar hij tijdelijk dringend verlegen zat om een plotje. Zo zijn waarschijnlijk de slogans 'Jeroen-poep-aan-je-schoen' en 'Hoi piepeloi' ontstaan.

Inmiddels waren wij verhuisd naar 'hé-le-máál' een beetje buiten Rotterdam, maar de verbondenheid met Jan, Els en de kinderen bleef bestaan. Zelfs toen we, wéér wat later, aangetrokken door het echte ver-weg-platteland een oude boerderij in Drenthe betrokken ging op een dag de telefoon waarin Jan opperde met Els eenzelfde besluit genomen te hebben. Hierop volgden zoektochten, vergezeld van Ank, door Drentse dreven om een geschikt onderkomen voor een thuiswerkend tekenaar te vinden. En jawel: weer werkten wij op slechts geringe afstand van elkaar.

Inmiddels was de gedachte aan albumproductie ontstaan naar aanleiding van de grenzeloze populariteit van de *Libelle*-strip.

Vriend Joop Wiggers ontpopte zich als zeer succesvolle uitgever van de *Jan, Jans en de kinderen*-albums, zodat Jan nu meer dan ooit munt uit Kruis kon slaan.

Toen ons gezin echter besloot nóg meer van de wereld te willen zien en een zeer bedenkelijk kijkende Jan ons op het vliegtuig naar Nieuw Zeeland zette, leek een eind aan de jarenlange verwevenheid te zijn gekomen. Niets schetste onze verbazing toen voor onze 'dwelling' een camper stilhield en Jan en Els uitstapten, die, neergedaald in Christchurch, het Zuid- en Noordeiland doorkruisten en zodoende 'even kwamen buurten'.

Het leek dan ook niet meer dan logisch dat, toen we na vijftien succesvolle jaren vonden nu genoeg van de wereld gezien te hebben, we weer neerstreken in het goede oude vaderland, waar we een gezellig voormalig keuterboerderijtje kochten op niet meer dan een halfuurtje rijden van .... de familie Kruis.
Over 'kruisende paden' gesproken.

Jan van der Voo

Peter van Straaten
1935-2016

Aangezien Peter van Straaten overleed toen wij nét naar de drukker waren met *Stripschrift 449*, konden wij er in dat nummer niet meer bij stil staan. Wél hebben we toen spoorslags een pagina 45 gemaakt en die als bijlage bij dat nummer meegeleverd. Toch voelden we de behoefte om er nog even op terug te komen en Van Straaten ook binnen het reguliere tijdschrift te eren. Dat doen we middels een voor publicatie licht gewijzigde ode van Hanneke Groenteman, die zij in het kader van het jaarlijkse *Ode aan de doden* uitsprak voor NPO Radio 1. Haar ode werd uitgezonden op vrijdag 30 december 2016.

Redactie Stripschrift

Ode aan Peter van Straaten

Hoe neem je afscheid van een vriend en van een geniale kunstenaar, schrijver en tekenaar... en van een intens beminnelijk man? Van dat allemaal en nog veel meer, van de totale Peter van Straaten... dat is niet mogelijk. Als ik om me heen kijk is hij overal. Zijn geniale tekeningen bij mij thuis, om te beginnen. Boeken vol tekeningen, alles van *Agnes*, ingelijste tekeningen, tekeningen van dikke luie poezen, depressieve vrouwspersonen die volgens mij op mij lijken (maar dat denkt iedereen van een Peter-van-Straatentekening). De getekende bossen rozen voor mijn verjaardag...

In 1965/1966 begon ik bij *Het Parool* als leerlingjournalist en één van de eersten die ik zag was Peter van Straaten. Een magere, jonge man met een hoofd vol krullen die diep voorovergebogen over een papier zat te tekenen. Eerst aan rechtbanktekeningen, later aan zijn populaire *Vader & Zoon*-strips. De ongewassen linkse zoon met de dikbuikige rechtse vader. Archetypes van de generatiekloof van de jaren 1960.

Peter en ik werden vrienden, zoals trouwens iedereen in zijn hele lange leven graag met hem bevriend was. We praatten, in mijn herinnering, elke maandagochtend na over de aflevering van de vorige avond van *Peyton Place*, de eerste Amerikaanse TV-soap die we zagen. En Peter tekende voor onze lol altijd weer de sleutelmomenten uit de serie na. 'You have no son, Hannah', en Allison, Mia Farrow, treffend hangerig getekend op een rots met de woorden 'Ik ben zó moe'. Die briljante tekeningen heb ik nog. Mijn eerste Van Straatens.

Zijn allerlaatste tekening, in *De Volkskrant* van 2 augustus 2016, was broos en eenvoudig. En verbluffend mooi, natuurlijk. Zonder de kenmerkende streepjes, maar mét de karakteristieke Peter-signatuur eronder. Het was na de Brexit. Een jong stel, op de rug gezien, staat aan zee en kijkt naar de horizon. De zon zakt al. 'Daar lag Engeland', staat eronder.

Op 8 december moest Peter het leven dat hij zo liefhad loslaten. Met tegenzin, hoe ziek hij ook was. Hij was 81. Na zijn begrafenis was er een warm samenzijn met familie en dierbare vrienden. Iemand met een glas in zijn hand buigt zich naar de begrafenisondernemer en zegt: 'Is het hier altíjd zo gezellig?' En voor de zoveelste keer denk ik: 'Dit is een Peter-van-Straatentekening'.

En dát zullen we nog heel vaak denken.

Hanneke Groenteman

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

ADVERTENTIE

AKIM
Stripspeciaalzaak

Geen winkel in de buurt,
door ons worden de strips verstuurd

Bestel snel op Akim.nl

* Nieuwe strips
* Antiquarisch
* Tweedehands
* Manga's
* Comics
* Curiosa
* Originelen

Tevens inkoop van
partijen en verzamelingen

AKIM.nl
Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

Stars & Strips

Olav Beemer

Kaders in kaders

Het lijkt tegenwoordig wel of nieuwe boeken, films, tv-series en strips altijd moeten worden geplaatst in een breder kader. Films grijpen terug op sequels, televisieseries spelen zich af in een gedeelde wereld, romans maken deel uit van minimaal een trilogie en strips herkauwen die kunstgrepen tot in den treure.

Vaak levert dat voorspelbare pulp op, maar niet altijd. Zo lanceert Dark Horse Comics in maart een stripbewerking van Neil Gaimans roman *American Gods*. De timing van deze maandelijkse reeks is niet geheel toevallig, want dit voorjaar gaat de op het boek gebaseerde tv-serie van start. De verstripping draagt als titel *American Gods: Shadow*, gemaakt door P. Craig Russell *(Elric)* en Scott Hampton *(Simon Dark)*, en volgt Shadow, een man die na de dood van zijn vrouw wordt vrijgelaten uit de gevangenis en de mysterieuze Wednesday tegenkomt. Met die ontmoeting begeeft hij zich in de bovennatuurlijke wereld van oude en nieuwe goden. Losse nummers kosten $3.99.

In maart is het bij uitgeverij Dynamite tijd voor een nieuwe *James Bond*. Na de reeks van schrijver Warren Ellis zijn makers Benjamin Percy *(Green Arrow)* en Rapha Lobosco aan zet. Hun samenwerking levert een avontuur op met de voor agent 007 gebruikelijke ingrediënten, van exotische locaties tot moderne gadgets. De eerste verhaallijn heet *Black Box* en zoals vaker bij Dynamite zijn van het eerste deel vijf verschillende covers beschikbaar.

In diezelfde maand tapt Dynamite ook uit een ander en vooral onverwacht vaatje. *Nancy Drew & The Hardy Boys* is de titel van de nieuwe reeks die deze twee klassieke kinderboeken met elkaar combineert tot strip in de geest van moderne misdaadklassiekers als *Fatale* van Ed Brubaker en *Parker* van Darwyn Cooke. Broers Frank en Joe Hardy worden verdacht van de moord op hun eigen vader. Samen met femme fatale Nancy Drew moeten ze hun onschuld bewijzen. De regie is in handen van schrijver Anthony Del Col en tekenaar Werther Dell'Edera.

(Her)herstart

Bij uitgeverij DC Comics maalt men de laatste jaren steeds minder om een logische nummering van de reeksen of een strakke interne continuïteit. Het trucje van series zo snel mogelijk herstarten omdat een nummer 1 nu eenmaal veel aantrekkelijker is dan een nummer 84 is keurig afgekeken van concurrent Marvel Comics en wordt zeker sinds de herstart 'The New 52' en daarna nog 'Rebirth' te pas en te onpas gebruikt.

In maart is het de beurt aan een nakomertje van 'Rebirth', de grootschalige herstart van een paar maanden geleden. Dat klinkt laatdunkend, maar inhoudelijk is daarvan geen sprake, want in die maand geeft DC het startschot voor de nieuwe serie Batwoman, door Marguerite Bennett *(DC Bombshells)* en James Tynion IV *(Batman)*, met tekenwerk van Steve Epting *(Captain America)*. Batwoman had in het kader van 'Rebirth' al een belangrijke rol in *Detective Comics* en in februari trad ze op de voorgrond in de special *Batwoman: Rebirth*, maar nu is het eindelijk tijd voor een volwaardige maandelijkse reeks. Fans van Eptings sfeervolle

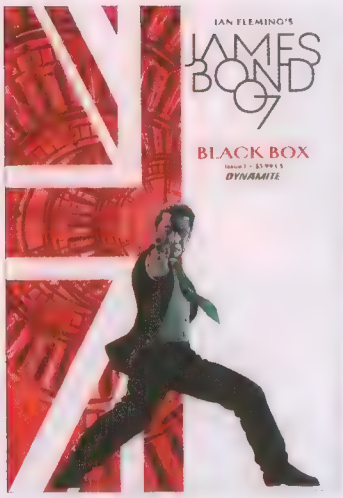

James Bond bij Dynamite.

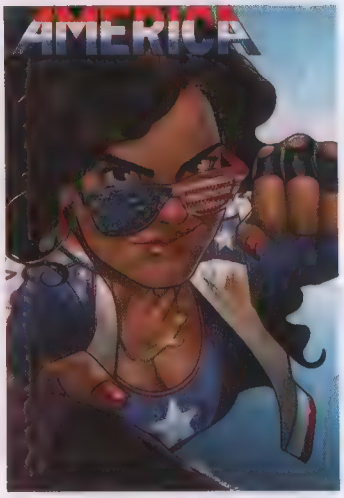

America studeert.

Nieuwe reeks *Batwoman*.

Nancy Drew samen met de Hardy Boys.

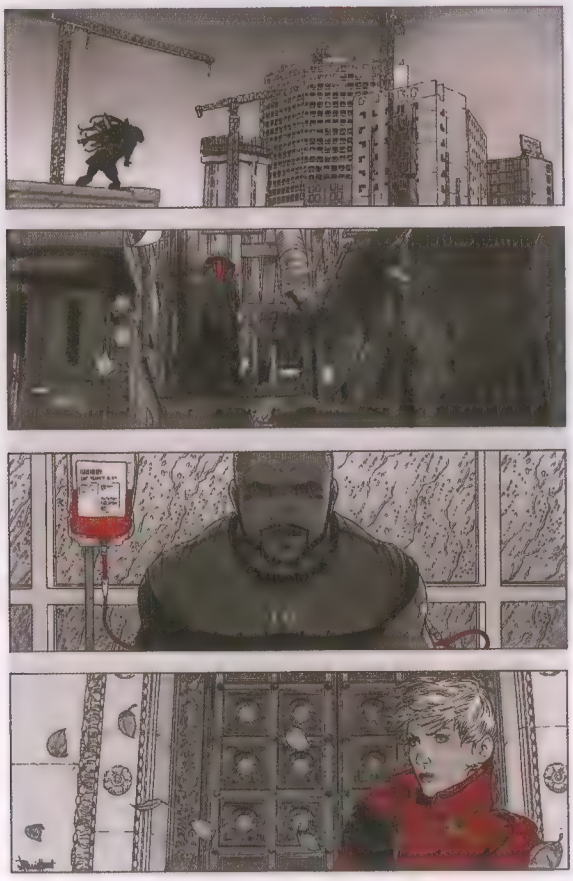

Herstart voor WildStorm.

American Gods verstript.

Swamp Thing door Stine.

tekenwerk kunnen hun hart ophalen.

DC doet meer dan het herstarten van traditionele superheldenseries. Ook de imprint WildStorm krijgt een nieuwe kans. WildStorm was in de jaren 1990 een hoekje van uitgeverij Image Comics dat rond de eeuwwisseling door bedenker Jim Lee (*WildC.A.T.S.*) werd ondergebracht bij DC Comics. Daar werd de imprint volwassen onder de leiding van schrijvers Warren Ellis (*Stormwatch*) en Mark Millar (*The Authority*). Het is dan ook geen toeval dat de herstart van WildStorm wordt ingeleid door diezelfde Warren Ellis met de maandelijkse reeks *The Wild Storm*. De hoofdrol is weggelegd voor Angela Spica en stukje bij beetje duiken meer oude bekenden op in een nieuw jasje.

olav.beemer@stripschrift.nl

DAMES Marvel Comics blijft doorgaan het het opvoeren van vrouwelijke versies van bekende helden. In maart is het Captain America's vrouwelijke tegenhanger Miss America die met *America* haar eigen maandelijkse titel krijgt. Makers Gabby Rivera en Joe Quinones volgen haar op haar nieuwste missie: studeren aan de universiteit!

HORROR Intussen heeft Marvel de horrorauteur R.L. Stine binnengehaald als schrijver van de vijfdelige miniserie *Man-Thing*. Het moerasmonster heeft een heuse Hollywoodcarrière opgebouwd, maar wanneer het moeras wordt bedreigd moet hij een keuze maken tussen zijn bestaan als beroemdheid en de plek die hij zijn thuis noemt.

OORLOG Bij Valiant is *X-O Manowar* altijd al één van de toonaangevende titels geweest. Eind maart krijgt deze serie een herstart met Matt Kindt (*Sweet Tooth*) als de nieuwe schrijver en Tomás Giorello (*Earth 2*) als de nieuwe tekenaar. Later dit jaar wordt Giorello nog afgelost door onder meer Doug Braithwaite (*Unity*) en Clayton Crain.

Erik Kriek tekent in een land zonder beeldcultuur

Erik van der Hoeven

Het succes van *In the Pines – 5 Murder Ballads*, zijn stripalbum met moordballades, overrompelde **Erik Kriek**. Hij is blij met de waardering van lezers en critici voor zijn vakwerk. Die verrast wel omdat Nederlandse strips nog altijd niet serieus genoeg worden genomen. Kijk over de grenzen, is daarom zijn advies aan jonge tekenaars.

Boven: Fotoshoot voor *Rolling Stone Duitsland*, 2016. Foto: Marvin Kleinemeier

Onder: Zombie. Vrij werk, 2005.

Erik Kriek (Amsterdam, 1966) is net terug uit Frankfurt. Hij was lid van de Nederlandse afvaardiging op de grote uitgeversbeurs. *In the Pines*, Krieks net verschenen duistere boek met vijf moordballaden werd daar goed ontvangen. In Frankrijk, Duitsland, Italië en Spanje verschenen vertalingen van de verhalen over schuld en boete, liefde, moord en doodslag. Kriek houdt van Americana. Het zijn verhalen en liedjes over mensen in afgelegen gemeenschappen waar meestal maar één boek in huis is, de Bijbel. De vijf 'murder ballads' die Kriek uitkoos, spelen in de begindagen van het Wilde Westen. Het zijn volkse liedjes over geweld, jaloezie, lust en wraak, Vaak hebben ze een moraal en komt de schuldige aan de galg. Een verliefde jongen, die een meisje voor zich alleen wil, vermoordt haar, gaat naar zee, wordt gek van schuldgevoel en moordt als geest en verkleed als meisje de halve bemanning uit. Een man die het doet met de vrouw van zijn beste vriend wordt beschuldigd van moord, maar kiest voor de dood om zijn minnares te beschermen. Of een man die een meisje verkracht en zijn straf niet ontloopt. Zulk soort verhalen, zeker als ze getekend zijn

door Erik Kriek, spreken in heel Europa duizenden mensen aan. De Amsterdamse tekenaar beperkte zich niet tot een verstripping van de ballades maar nam ze als uitgangspunt voor een eigen interpretatie. Ook liederen waarvan de afloop bekend is, omdat je ze kent van de uitvoering door Nick Cave of Nirvana, krijgen ineens een andere draai. Niemand van zijn lezers mort daarover, ontdekte Kriek.

Bij de hardekaftdrukken van *In the Pines* zit een CD met daarop de verstripte ballades en het lied *In the Pines*. Kriek zong daarop mee met zijn vrienden van The Bluegrass Boogiemen. Bij de heruitgave als paperback en bij de buitenlandse vertalingen ontbreekt de CD. De muziek kun je apart bestellen. Dat heeft onder andere te maken met het verschillend BTW-tarief: 6 procent voor boek, 21 procent voor muziek.

Angoulême

Kriek was vereerd door de uitnodiging naar Frankfurt te komen, maar ook verbaasd. Toen het boek verscheen was iedereen enthousiast. Maar toen hij jaren geleden probeerde een projectsubsidie te krijgen, kreeg hij overal 'nee' te horen. Kriek stuurde indertijd bij zijn aanvraag een aantal schetsen mee en voorbeelden van eerder werk. Zoals *Het onzienbare en andere verhalen* van H.P. Lovecraft. Dat in 2012 verschenen boek met verstripte verhalen van de Amerikaanse sciencefictionauteur werd door critici lovend besproken. In Nederland werd de eerste oplage van 2000 exemplaren vlot verkocht en er verschenen zes vertalingen, onder andere in Duitsland, Italië, Spanje en Frankrijk. Maar Het Fonds voor de Creatieve Industrie, waar hij voor een projectsubsidie aanklopte, vond dat zo'n boek niets toevoegde. 'Ze vonden het project sympathiek maar ouderwets. Je wordt dan beoordeeld door architecten, grafisch ontwerpers en meubelontwerpers, die moeten dan strips beoordelen. En strips op papier zijn natuurlijk niet hip. Al krijg je positieve recensies en heb je commercieel succes. Dat telt niet voor de subsidiegevers.' Ook bij het Nederlands Letterenfonds klopte hij tevergeefs aan. Het fonds wilde wel, maar kon niks toezeggen omdat het alleen schrijversbeurzen toekende en subsidies voor vertalingen. Als hij een nieuw project begint zoekt Kriek het in het vervolg over de grens.

'Nederlanders doen vooral vervelend, het is moeilijk hier iets gedaan te krijgen.' Kriek kijkt wel eens jaloers naar de Vlamingen. Walen werken voor de Franse markt. De Vlaamse zuiderburen zijn chauvinistisch. Het is wel een beetje frustrerend als hij ziet welke steun iemand als tekenaar/illustrator Brecht Evens krijgt. De Vlamingen subsidiëren zelfs een populaire uitgeverij als Blloan om strips uit te geven. Frankrijk is voor striptekenaars nóg aantrekkelijker. Vanwege het grotere taalgebied, maar vooral omdat strips daar serieus worden genomen. In de boekwinkels is strip een

Linksboven: 'De psychiater', illustraties voor *VPRO Gids*, 2009.

Rechtsboven: Taneytown-illustratie voor bij de luxe editie van *In the Pines*, 2016.

Onder: Öczan Akyöl en Leon Verdonschot, portretten van columnisten voor *Nieuwe Revu*, 2014.

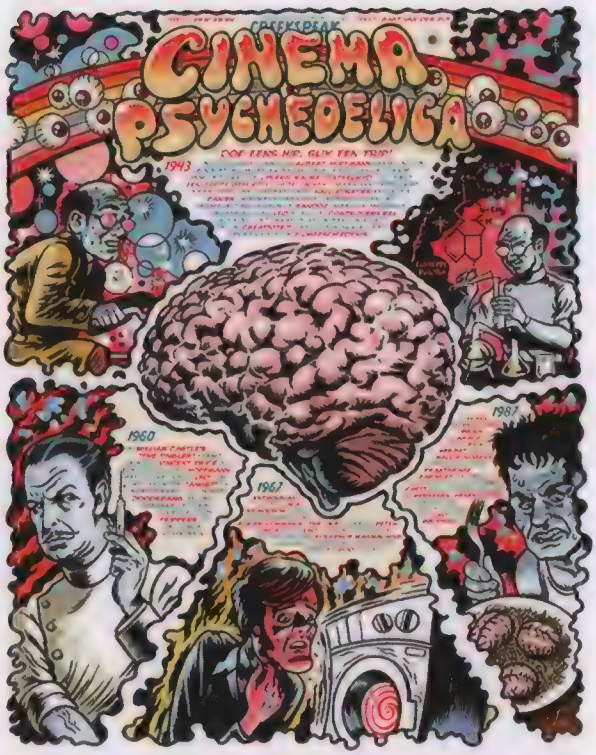

Boven en rechtsboven: Creekspeak, vaste rubriek met tekst van filmjournalist Bart van der Put in *Schokkend Nieuws*, 2002 t/m 2012.

Boven: Sint Obama. Illustratie voor *De Volkskrant*, 2008.

grote afdeling, waar volwassenen strips lezen en kopen. Zijn Franse uitgever, die ook een vertaling van zijn Lovecraft-boek uitgaf, keek naar de eerste tekeningen van de 'murder ballads' en zegde hem een contract toe.

Hoe verschillend de waardering voor strips in Nederland, België en Frankrijk is, zie je ook aan het geld dat sponsors uittrekken voor stripfestivals. 'In het Franse Angoulême weet je dat je daar elk jaar terecht kunt voor een groots opgezet stripfestival. Citroën is sponsor. De Franse schoolkinderen komen met busladingen naar het festival. Er is budget en naamsbekendheid. In Nederland heb je wat beurzen, waarbij vooral belangrijk is of je er gemakkelijk kunt parkeren. Haarlem is om de twee jaar. Sinds de NS geen sponsor meer is, valt het niet mee landelijk aandacht te krijgen.' Terwijl Haarlem, zoals de festivals in Turnhout en Angoulême, voor Kriek de ideale combinatie biedt: overdag signeren, fancontact en tentoonstellingen en exposities bekijken en 's avonds met je collega-tekenaars eten en borrelen.

Beeldenstormers

In Nederland telt het woord altijd zwaarder dan het beeld. Die traditie verklaart volgens Kriek ook waarom vaak laatdunkend over strips wordt gedaan. 'Wij zijn een calvinistisch land zonder beeldcultuur. Wat daar ooit van bestond is er bij ons letterlijk uitgerost. Ook moet wat je maakt nuttig zijn. Frankrijk en België zijn katholieke landen. In zulke landen met een beeldcultuur wordt anders tegen kunst aangekeken. De afwerende houding tegen strips begint al op de basisschool. Mijn zoon van acht is gek van Donald Duck en wilde daar een spreekbeurt over houden. Dat mocht niet, hij moest iets over een echt boek vertellen.' Kriek snapt ook wel dat het belangrijk is dat kinderen romans gaan lezen, maar nu wordt er net gedaan of *De griezelbus*-serie van Paul van Loon veel meer waarde heeft dan *Donald Duck*-boeken.

Dino

Het succes van *In the Pines* overviel Kriek. De eerste druk van 3000 exemplaren was snel uitverkocht. Ook in het buitenland verschijnt de ene na de andere vertaling. Hij noch gastheer Matthijs van Nieuwkerk waren tevreden over zijn optreden in het tv-programma *De wereld draait door*, maar het was een grote stimulans voor de verkoop. En Anouk, die de uitzending zag, liet via haar manager Kees de Koning van TopNotch weten dat ze 'ook zoiets' wilde voor de hoes van haar nieuwe album *Fakin' it till we die*.

Strips maakt Erik Kriek in zijn vrije tijd. Dat is een hobby. Zijn geld verdient hij met commercieel werk. 'Ik ben een dinosaurus, doe niks op het internet, maar werk voor gedrukte media.' Als broodtekenaar illustreert Kriek artikelen in kranten *(NRC, De Volkskrant)*, omroepbladen *(VPRO Gids)* en tijdschriften *(Vrij Nederland, Onze taal, Wired)*, maakt hij omslagen voor boeken

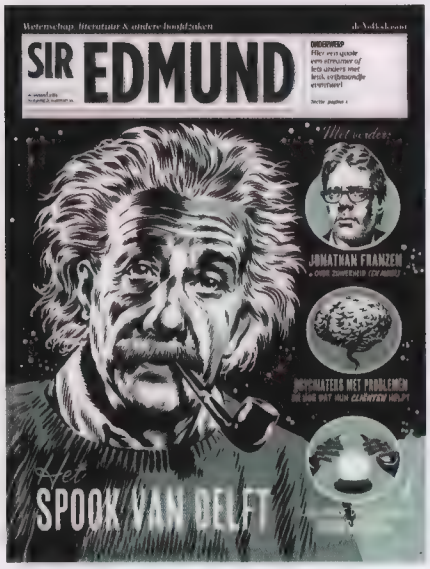

Boven: *Het spook van Delft*. Omslagillustratie voor *Sir Edmund*, *De Volkskrant*, 2015.

WOUDENBERG 1977. DE TWEELINGBROERS, ERIK EN HERMAN VERLINDE, ZIJN 15 JAAR OUD.
ERIK! ERIK! HET PROGRAMMA BEGINT NU HOOR!
De ZWAARTEKRACHT-ILLUSIE
PROFESSOR 'T HOOFT LEGT UIT HOE HET HEELAL IN ELKAAR STEEKT!
HET DUIZELT DE TWEE JONGENS. ÉÉN DING IS ZEKER:
WIJ GAAN NATUURKUNDE STUDEREN!
EEN PAAR JAAR LATER...
...STUDEREN ZE IN UTRECHT BIJ GERARD 'T HOOFT.

Boven: De zwaartekracht-illusie, strip voor *Sir Edmund*, *De Volkskrant*, 2016.

Onder: Ontwerp sneaker voor 60-jarig jubileum Onitsuka Tiger, 2009.

(*Harry Potter*) en CD- en platenhoezen (*High Heels Fuzz*, Anouk) en tekent hij voor kinderboeken (*Gouden boekjes*). Krieks retrostijl spreekt jongeren en opdrachtgevers aan die zich richten op jongeren, zoals producenten van skateboards en sneakers. Op de helder geel met zwarte Onitsuka Tiger-schoenen uit 2009 prijken witte konijntjes in een bos. Kriek verwerkte de voor Asics-sneakers kenmerkende lijnen in zijn ontwerp. De Rabbit was populair. Vrouwen treurden dat er geen konijnensneakers voor hen waren.

Kriek heeft niet te klagen over een tekort aan opdrachten. Sinds de opmars van de digitale media is er wel wat veranderd. In eerste instantie merkten vooral fotografen dat. Hun honoraria kelderden en kranten plaatsen nu zonder schroom met een smartphone genomen kiekjes. Ook voor illustratoren is het lastiger een eerlijke beloning voor hun werk te krijgen. In kranten illustreert Kriek vaak interviews en essays in de bijlages. Dan maakt hij een omslag en meerdere tekeningen per onderwerp. Met zulke opdrachten is hij dan ongeveer een week bezig. De vergoeding die hij daarvoor krijgt is ongeveer de helft van die van tien jaar terug. 'Eerst waren vooral fotografen de klos. Daarna, zeker toen de bankencrisis uitbrak, sneden kranten en tijdschriften ook fors in hun beloning van andere creatieven.'

Polderheld

In 2008 kreeg Erik Kriek de Stripschapprijs voor

Boven: Illustratie voor *Mika - Het beertje dat niet slapen wilde*. Gouden Boekje voor uitgeverij Rubinstein, 2016.

Rechts: Omslag van het Gouden Boekje.

Links: Gutsman en Tigra, 2007.

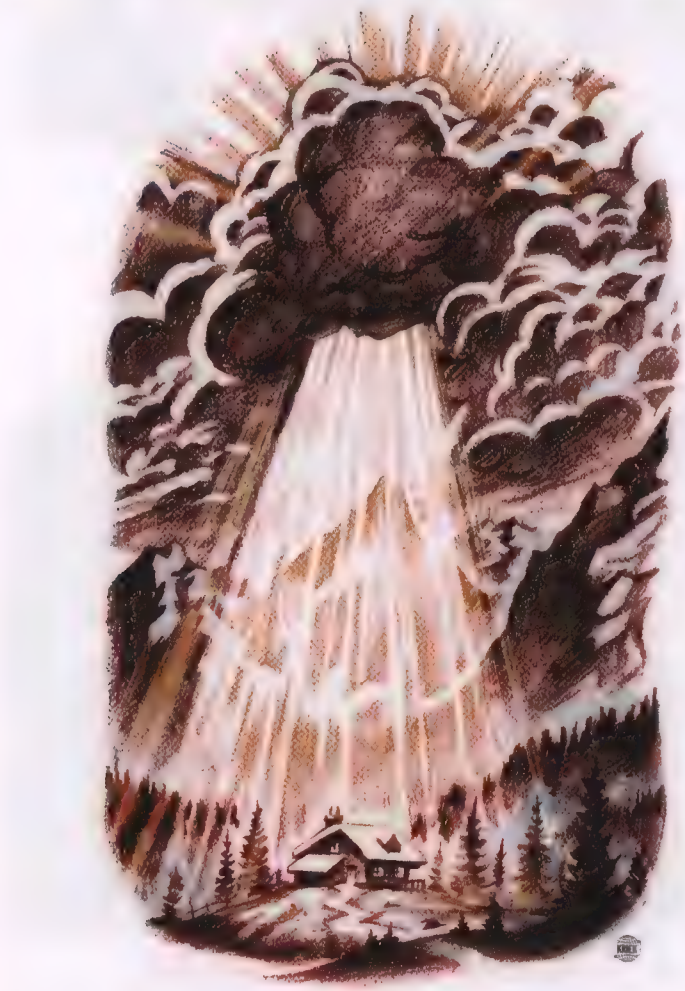

Boven: De verandering, *VPRO Gids*, 2008.

zijn gehele oeuvre. Internationaal trok hij al kort na zijn afstuderen aan de Rietveld Academie de aandacht met zijn woordeloze superheldstrip *Gutsman*. Gutsman – de naam verwijst naar de houtbewerkersguts, maar kan ook als het Engelse 'guts' worden geïnterpreteerd – is een huiselijke polder-superheld. Samen met zijn grote liefde Tigra, naar een Belgisch sigarettenmerkplaatje vernoemd, worstelt hij zich door het leven. Er staan wel dialogen in de korte strips – in totaal acht boekjes – maar in de tekstballonnetjes staan plaatjes, geen letters. De tekstloze strip, die in *Zone5300* verscheen, leidde tot complimenten en commerciële opdrachten. De stijl sprak kennelijk veel mensen aan. Voor het buitenland waren de plaatjesdialogen handig voor het begrip. De eerste boekjes bevatten losse verhalen. De tekenaar zelf kreeg daar een rol in. Zo gaat Kriek in zijn strip de strijd met Gutsman aan om Tigra. Natuurlijk kiest die, uiteindelijk, voor de echte held. Kriek wint aanvankelijk door Gutsman weg te gommen. Maar als Tigra in tranen is, herschept hij zijn en vooral haar held.

Vanaf deel vier was *Gutsman* een vervolgstrip. Kriek is er nooit toe gekomen om het verhaal af te ronden. Er waren wel uitgevers die daar op aandrongen. Top Shelf, uit Amerika zei het complete verhaal te willen uitgeven. 'Dat ging niet door toen Craig Thompson, hun melkkoe, naar een andere uitgever overstapte. Ik wilde graag in de Verenigde Staten uitkomen. Dat Top Shelf

niets meer van zich liet horen was een deceptie. Even geen *Gutsman* meer, besloot ik. Gutsman is als een Franse kaas die je goed ingepakt bewaart. Je kunt hem altijd weer uitpakken en opeten.' Met nog veertig pagina's zou hij het project een mooie afronding kunnen geven, zegt Kriek. Ooit is hij van plan dat ook te doen. Nu staat zijn hoofd er niet naar. 'Ik wil verhalen vertellen. Met een tekstloze strip met plaatjes in de tekstballonnetjes is dat niet te doen.'

Striptekenen is een hobby

Cartoons maken, is niets voor Kriek. Iets als *Fokke & Sukke* kan hij niet en ligt hem ook niet. Zulke stripjes zijn hem te snel gedateerd en te direct. Hij houdt ervan over een kwestie na te denken voor hij zich een eigen mening vormt en tekent het liefst verhalen over universele waarden. 'Ik ga er nooit hard in, hecht aan nuances. Neem de tijd om een verhaal te vertellen, begrip te creëren. Ik houd meer van hermetische strips, zoals *Peanuts* van Charles M. Schulz. Of in Nederland *Dirkjan*, die in een eigen wereld rondloopt. Daar verwerkt Mark Retera ook actuele dingen in, maar op een speelse manier: dan zie je ineens Geert Wilders in de schoolbankjes zitten.'

Zijn hobby's verwerkt Kriek in zijn grote tekenprojecten. Het Lovecraft-boek uit 2012 is daarvan een voorbeeld. Kriek, een liefhebber van horrorfilms, ontdekte de Amerikaanse science-fiction- en horrorauteur in de tijd dat hij aan rollenspelen deed. Hij las alle verhalen van deze cultauteur. In *Het onzienbare en andere verhalen* van H.P. Lovecraft staan vijf korte verhalen die in combinatie een goede indruk moeten geven van het oeuvre van Lovecraft. Naast gothic en science-fiction hoort daarbij de chtulu (de naam die het mythische universum kreeg dat Lovecraft bedacht en waarin veel van zijn verhalen zijn gesitueerd. EvdH). Hij tekende in de jaren-1950-stijl, een beetje pulpachtig. Dat kun je zien als een soort eerbewijs aan de tekenaars van de Amerikaanse uitgeverij EC, vandaar ook zwart/wit en veel nadrukkelijke schaduwen. Lovecraft is volgens Kriek een schrijver die veel ruimte laat aan de fantasie van de lezer en dus ook de tekenaar.

Kwaliteit telt

Op de Rietveld Academie leerde Kriek de toegevoegde waarde kennen van goed papier, mooie afwerking en strakke grafische vormgeving. In zijn boeken is te zien hoe hij aan fraaie uitgaven hecht. Het Lovecraft-boek werd prachtig uitgegeven. In Duitsland zelfs in groter formaat om de tekeningen beter tot hun recht te doen komen. *In the Pines* werd ook een prachtige uitgave. Bijzonder in dat boek was het ontbreken van kaderlijnen en het gebruik, naast zwart, van een steunkleur.

In *In the Pines* staan klassieke 'murder ballads' waar Kriek een eigen interpretatie aan geeft. *Where the Wild Roses Grow*, bekend van Nick Cave, is een vreemde eend in de bijt. Dat is geen country

Boven: 100 stripklassiekers die niet in je boekenkast mogen ontbreken. Boekomslag, 2005.

Onder: Aces High. Vrij werk, 2009.

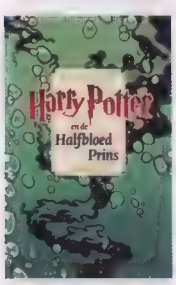

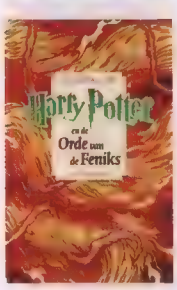

Boven en rechts: De talen van Game of Thrones, VPRO Gids, 2013.

Links: Harry Potter-omslagen in samenwerking met Rob Westendorp (typografie), De Harmonie, 2010.

of folksong, en er op nadrukkelijk verzoek van de uitgever aan toegevoegd. Voor de verkoop zou het vast helpen om een bekende titel op te nemen.

Kriek heeft de moordballades in *In the Pines* een eigen twist gegeven. Eind vorig jaar verscheen het eerste door hem getekende en geschreven kinderboekje. *Mika*, een *Gouden boekje*, gaat over een beertje dat niet wil winterslapen omdat hij het noorderlicht wil zien. Over zijn volgende grote stripproject heeft Kriek al een globaal idee. Hij denkt aan een combinatie van historie, horror en western. Een viking-western die duizend jaar terug speelt.

Kids lezen manga

Over de toekomst van de strip in Nederland is Kriek somber. 'Jongeren lezen alleen manga. Dat zag ik ook op de Europese Comicons in Nederland, België, Italië, Duitsland en Oostenrijk waar ik te gast was: kids lezen manga.' Kriek begeleidt studenten van de Hoge School voor de Kunsten Utrecht en de Willem de Kooning Academie uit Rotterdam in hun praktijkstage. De studenten zijn verbaasd als hij vertelt dat tekenen vooral hard werken is. 'Ze zijn verpest door de talentenjachten. Denken dat je er bent als je een keer iets wint of moois maakt.' Maar kranten schrijven geen wedstrijden meer uit voor striptekenaars. Die wachten tot tekenaars gratis werk aanbieden. Toen Kriek begon te tekenen had je *Eppo* en later *Zone 5300*. Nu ontbreekt het aan een podium waarop jonge tekenaars kunnen tonen wat ze kunnen. Natuurlijk is er het web, maar je daar onderscheiden is lastig. Aan getalenteerde tekenaars ontbreekt het niet, meent Kriek. Henrieke Goorhuis, de 26-jarige autodidact en illustrator van het eerste lange *Bommel*-verhaal in 30 jaar, is één van de jonge generatie vakmensen. Kriek hoopt dat de uitgever haar fatsoenlijk betaalt voor haar werk.

Van één *Gutsman*-verhaal heeft Kriek een theatervoorstelling gemaakt. Voor het verfilmen van zijn strips voelt hij niets. Guido van Driel, collega-tekenaar en vriend van hem, verfilmt zijn eigen strips. Van hem hoort Kriek dat Guido slapeloze nachten heeft als hij zich realiseert wat een mislukte draaidag kost. Op zulke zorgen zit Kriek niet te wachten. In het begin van zijn tekenaarschap was hij wel actief met Macromedia Flash op het wereldwijde web. Na het uit elkaar spatten van de internetbubbel haakte hij definitief af. En hoewel zijn werk zich goed leent voor animatie, ziet hij daar vanaf. Dat vraagt veel te veel tijd, vindt hij. 'Voor een paar minuten animatie moet je maanden tekenen.'

Kriek houdt zich dus ver van het internet. Hij scant zijn tekeningen en verstuurt ze per Wetransfer en heeft de website *Gutsmancomics.com* laten maken. Daarbij blijft het. 'Papier is het medium waarop ik alles kwijt kan. Ik heb dan bovendien de totale controle. Papier is het meest eerlijke medium. Met papier en potlood heeft iedereen gelijke kansen.

erik.van.der.hoeven@stripschrift.nl

Ik teken een strip!

Foto: Ingrid Vilders

Voormalig journalist **Jan Booister** *(Het Vrije Volk, Rotterdams Dagblad)* besloot een oude droom te verwezenlijken. Hij ging een stripalbum tekenen. 'Jeutje, wat is dat veel werk!' Maar ook: 'Wat is het leuk!' Slot van een queeste.

Ik ben trots. Ik heb een echt stripalbum gemaakt!

De Rotterdamse kunstschilder Arie van Geest mailde me eens, ongetwijfeld met een glimlach: alle kunstenaars zijn rovers en dieven!

En er was natuurlijk het gezegde: beter goed gestolen dan slecht zelf verzonnen.

Met andere woorden: ik hoefde toch niet steeds het wiel uit te vinden als ik ging tekenen? Ik bedoel, ik ben ook maar een amateurtje en af en toe een houding of een gelaatsuitdrukking natekenen zal toch niet zo erg zijn? Zelfs de grote tekenaars doen dat.

Tijdens het tekenen van de eerste pagina's van mijn stripalbum bladerde ik aldus geregeld in Dick Matena's *Kleine Pier: De danser van Algiers* uit die fraaie zwart/witte Oberon-reeks. En *Wellington Wish* van Fred Julsing bestudeerde ik. En de personages van Martin Lodewijk, om er enkele te noemen. Wat een verschrikkelijk goede tekenaars! Wat een mooie lijnen!

Ik wilde wat maken in dat schaduwgebied van natuurgetrouw en karikaturaal. En dan kom je op die talenten uit. Zo tekende ik houdingen en gezichtsuitdrukkingen na waarvan ik niet goed wist hoe ik dat zelf moest doen.

Of dat erg is? Welnee. Al doende leert men.

Later zou ik naast YouTube ontdekken dat Facebook ook veel biedt als het om strips tekenen gaat. Neem een account als Cartoon Block. Tik het maar eens in! Wat je daar vindt aan uitleg! Smullen!

Mijn strip maakte ik geheel en al voor mijn eigen plezier. En dat was groot. Ook al realiseerde ik me al tekenend dat ik een oprechte amateur zou blijven. Maar dat geeft niet. Het ging me om de lol, en die had ik.

Voor de achtergronden ging ik naar Maassluis, mijn geboortestad. Het leek me leuk als daar torpedo's met slagtanden de haven in zouden worden gesmokkeld. Maassluis biedt leuke decors. Dus foto's maken, via de computer op de juiste grootte afdrukken (dat kost veel papier, maar ach, een pak A4 kost geen drol) en overtrekken! Simpel.

Op Facebook zette ik wat tekeningen met Maassluis op de achtergrond. En wat bleek? Flink wat volgers begonnen een album te bestellen. Want wat is het geval? Er zijn veel mensen, in elke stad, die alles waarin hun woonplaats voorkomt, verzamelen.

In Rotterdam is dat ook zo, verzekerde voormalig directeur Frans Meijer van de Grote Bibliotheek me later. Dat kwam goed uit, want ik had nog niet veel echte actie getekend. Dus kwam er stante pede een achtervolging in mijn strip, door Rotterdam. Met Erasmusbrug, Wilhelminapier, Poortgebouw en Markthal.

En zie! De lokale editie van *AD/Rotterdams Dagblad* reageerde. Er kwam een stukje in de krant over mijn strip. Dat leverde ook weer wat reserveringen op.

Dus noteer, allen die een strip gaan maken: zet er je woonplaats uitgebreid in en maak wat reclame. Ik liet uiteindelijk 300 exemplaren van mijn strip drukken (kostte €1750) en verkocht ze allemaal in no-time voor €9,95 per stuk. Gegarandeerd succes! Nou ja, ik verkocht ze niet allemaal, ik heb er heel veel weggegeven. Maar de kosten waren er uit! Achteraf had ik er best het dubbele aantal van kunnen laten drukken. Dat was niet veel duurder geweest en had meer opgeleverd. Voor het drukken heb ik hier en daar wat offertes gevraagd en mijn keuze gemaakt.

En ik bedacht om op de helft van de oplage op de voorkant Maassluis te laten zien en op de andere helft Rotterdam. Dat werkte. In Rotterdam mocht ik mijn strip in de winkel van Boekhandel Snoek aan de Meent leggen. Een dag later volgde de vraag of ik meer kon leveren. In Maassluis deed ik hetzelfde.

De wethouder Cultuur van Maassluis, David van der Houwen, meldde zich om het eerste exemplaar in ontvangst te nemen, dus dat was weer wat reclame. In plaatselijke krant *De Schakel* kwam ook een mooi stuk te staan en toen trok ik de stoute schoenen aan. Ik besloot te gaan signeren in grand café De Waker in mijn geboortestad. Het werd er heel druk en gezellig.

Dus durf! Doe en geniet! En neem de tijd. Het is heel veel werk, zo'n strip schrijven en tekenen. Ik deed er een dik jaar over. Maar ja, ik heb ook nog andere bezigheden.

Inmiddels ben ik aan mijn tweede album bezig, want ik heb er weer een kleinkind bij, Mees geheten. En die moet natuurlijk ook een strip krijgen waarin iemand met zijn naam voor komt!

Wat ik extra leuk vond? Al van jongs af aan tekende ik karikaturen na. In mijn strip heb ik zo bij voorbeeld Johan Derksen verwerkt. En Wilfried de Jong komt in mijn tweede strip voor.

Nog geregeld pak ik met trots mijn eerste stripalbum erbij: *De avonturen van Joep en Jeff: Jeutje, torpedo's!* Ik heb een droom gerealiseerd!

jan.booister@stripschrift.nl

Centsprenten

Zoektocht naar een 'missing link'

Willard Mans

Wat verbindt Amerika, de nieuwe stripwereld, met Europa, de oude? Dat is een vraag die mij al heel lang bezighoudt. Een tijd geleden vond ik op een rommelmarkt in Hoorn een centsprent van Imagerie d'Epinal-Pellerin die nota bene voor een Amerikaanse krant was gedrukt. Het mysterie begint... Is deze prent de T-Rex van de strip, de 'missing link' in de stripevolutie?

Boven: Voor de Tardi- en Fred-fans op extra groot formaat deze lastig te vinden Epinal-uitgaven uit de jaren 1980, toen Epinal al lang op de waakvlam stond.

Stripraadsels, wie kent ze niet? En meestal geen tijd om ze eens rustig op te lossen. Zo kocht ik eens in een piepklein Marokkaans dorpswinkeltje, in grote nood na een verdachte tajine, een losse wc-rol. De rol was verpakt in een bedrukt velletje, waarop ik, weliswaar versleten en duchtig doorgekopieerd, maar toch, de gelaatstrekken van de oer-Kuifje uit *Kuifje in Amerika* herkende. Zit een goed verhaal in over Kuifje in Frankrijks leukste ex-kolonie.

Petjes

Ander voorbeeld. Ik las ergens dat de vader van Joe – Superman – Shuster, Julius Schuster, een joodse kleermaker uit... Rotterdam was. Superman is dus kwart Rotterdams! Moet ik 'ns precies uitzoeken. Laatste voorbeeld: op een spotprent van Cornelis Veth uit 1920 staan über-dandy Louis Couperus en Israël Querido, de succesauteur van het vierdelige 'Amsterdamsche' epos *De Jordaan*. Ze zijn verkleed als volkse jongens, klaar om anoniem de

toen beruchte Jordaan binnen te gaan. Gastheer Querido had zelfs voor een heuse zakkenroller gezorgd! De dikke korte en de lange dunne collega's zijn getooid met typische Bulletje-en-Boonestaak-petjes. Maar... wacht eens... A.M.de Jong en George van Raemdock startten hun strip pas in 1922... Dan dragen niet Couperus en Querido Bulletje-en-Boonestaak-petjes, maar Bulletje en Boonestaak Couperus-en-Querido-petjes... Stop de persen!

Rommelmarkt

Maar nu het raadsel van de week. Daarvoor moeten we naar de rommelmarkt, mijn geliefde biotoop. Alweer jaren geleden kocht ik er een centsprent. Die ken je wel, beste *Stripschrift*-lezer, ook als je nooit een vlooienmarkt bezoekt. Losse bladen, aan één kant bedrukt met vaak primitief tekenwerk (eerst houtsneden, later houtgravures en lithografieën), soms ingekleurd (zelden binnen de lijntjes), tekstblokjes onder de plaatjes, op A3-formaat, en gedrukt in de 17e, 18e of 19e eeuw. Ze zijn afkomstig uit toen grote drukkerijen, zoals Brepols uit Turnhout, Noothoven-Van Goor uit Leiden en Pellerin uit Epinal, Frankrijk. Razend populair drukwerk uit voorbije eeuwen, antiek en toch niet duur, en zo op het eerste oog duidelijk een voorvader van onze moderne strip; kortom, leuk en nuttig om te hebben, dacht ik, en trok de beurs. Over dat vermeende stripkarakter van deze prentjes is in de kolommen van *Stripschrift* nog wel eens een verhitte woordenstrijd gevoerd. Is de centsprent nu wel of niet een strip? Voor de meeste insiders is dat geen vraag meer; een recent overzicht verscheen in 2010 onder de titel *Centsprenten – Massaproduct tussen heiligenprent en stripverhaal* (Uitgeverij d'Jonge Hond) van Aernout Borms. Semantisch definitiegeneuzel voor de liefhebber; nu liggen er spannender vragen in het verschiet.

Vuurtje

Want waarom kocht ik die prent? Ik had er toch al een paar? Onderaan stond in kleine letters: 'Imagerie d'Epinal-Pellerin'. Niks bijzonders, zoals gezegd, een Franse veeldrukker. Maar daarnaast stond: 'Printed expressly for the humoristic Publishing Co Kansas City Mo'! Waarom drukt een Franse grafiekfabriek plaatjes voor een Amerikaanse krant? Konden die lui dat niet zelf? Uitvinders van de krantenstrip toch? Want daarover zijn vijand, vriend en zelfs Geert de Weyer (in zijn geroemde *België gestript*) uit 2015 het wel eens: de moderne strip ziet het fin-de-siècle-levenslicht in Amerikaanse kranten rond 1900. *The Yellow Kid* stapte uit de krant in 1895, *The Katzenjammer Kids* deden dat twee jaar eerder. Twee krantenstrips die het vuurtje ontstoken, waarna de gouden stripjaren konden beginnen.

"Printed expressly for the Humoristic Publishing C°, Kansas City, Mo."

Terug naar mijn aankoop. Die komt uit Epinal, een stadje in Lotharingen ten zuiden van Nancy. Van redactiewege gevielen mij twee boeken in handen die hopelijk nieuw licht in deze kwestie brengen, en die in ieder geval veel fraaie illustraties bevatten: *Images d'Epinal* van Martine Sadion en *C'est une image d'Epinal*, een bundel opstellen over deze prentenfabriek. Epinal is het Turnhout van Frankrijk: de fabriek wordt in de 19e eeuw de grootste leverancier van centsprenten en ander populair drukwerk; zo sterk dat het Franse woord voor centsprent 'Image d'Epinal' is. (De Duitsers praten over Bilderbogen, die eind 19e eeuw bij tijdschriften genaamd *Fliegende Blätter* gevoegd kunnen worden; de Britten maken het nog fraaier, met Catchpennyprints en Victorian ballads, die kunnen opgaan in 'chapbooks' of, en dit vind ik een prachtterm, 'penny novelette's').

Geheel boven: Rommelmarktvondst te Hoorn.

Eronder: Het mysterie begint... Is dit de T-Rex van de strip, de 'missing link' in de stripevolutie?

Geschiedenis

Waarom Epinal? Voor een drukkerij annex uitgeverij (dat onderscheid is in de eerste eeuwen van de drukkunst niet zo scherp) heb je vooral-eerst papier nodig. Om papier te maken heb je stromend water nodig. Door Epinal stroomt de Moezel en op een stadsgezicht uit 1626 zien we papiermolens en zelfs vellen papier te drogen liggen op de oevers. Hoofdbestanddeel van 'antiek' papier zijn lompen, houtpulp komt pas in de 19e eeuw in zwang. Jammer voor onze comics maar goed voor ouder drukwerk: lompenpapier is veel duurzamer dan houthoudend papier, dat langzaam maar zeker 'verbrandt' onder invloed van lucht en licht. In de 16e en 17e eeuw draait de drukindustrie er op de razend populaire speelkaarten. Dat de molens draaien op de speelkaartenindustrie is niet zo verwonderlijk, voor de meerderheid van de toenmalige medemens (die zichzelf natuurlijk net zo modern voelde als wij ons voelen!) is de speelkaart het enige drukwerk dat hij in zijn nog korte leven in handen krijgt.

Gutenberg

De vraag naar speelkaarten was in Europa zo groot, dat die rond 1450 de uitvinding van de boekdrukkunst met losse loden letters nodig maakte, wat Johannes Gutenberg dan ook maar deed. Ook hier is uitvinden dus eerder een kwestie van vragen dan van vinden, wat lezers van Lucky Luke's avontuur *Prikkeldraad in de prairie* vanzelfsprekend al wisten.

Rond 1600 begint Jean Hemau in Epinal een drukkerij/uitgeverijtje en geheel volgens het Renaissancistische streven naar zelfbewustzijn signeert hij zijn speelkaarten, pakpapier en zogenaamde domino's. Een eeuw later duikt via vererving de familie Pellerin voor het eerst op in de leiding; Nicolas als eerste: uitgeverij Pellerin is een feit. Katholiek drukwerk neemt de plaats in van de duivelse speelkaarten. Napoleon keizer? Dan drukken we Napoleon met zijn soldaten. Wanneer na 1800 het kind niet meer gezien wordt als onaffe volwassene, maar als een onbeschreven blad, dat met onschuldige en moraliserende inhoud beschreven moet worden, dan drukt Pellerin de voorbeelden. Dat toont het zakelijk instinct van de Pellerins, op tijd de huik naar de wind hangen.

Hollandaise

Opportunisme, en op de kleintjes letten: een prent kostte in de 19e eeuw 1,25 cent, wat omgerekend naar onze huidige maatstaven 30 cent zou zijn! De houtblokken konden tientallen jaren mee, en kleur was vaak een slechts rudimentair verkoopargument, hoewel Pellerin ook slim gebruik maakte van sjablonen die op de prent gelegd werden, waarna een (te) jeugdige werknemer met een tampon razendsnel op tactische plaatsen een waterig inktje aanbracht. Maar deze knechtjes gebruikten net zo

Saint Nicolas - Bois gravé de F. GEORGIN

Boven: Epinal bediende de katholieke markt, hier met Sint Nicolaas en zijn twee toen belangrijkste verdiensten: leidsman voor de zeelui op de achtergrond en redder van drie vermoorde en ingezouten studenten op de voorgrond (daar kan het Groningse Vindicat nog een puntje aan zuigen!).

Links: Kwestie van pragmatisch denken: de klant vraagt Napoleon, wij drukken Napoleon, hier met de familie, linksonder 'onze' eerste koning 'konijn' Lodewijk Napoleon.

gemakkelijk hun vingertoppen voor een meerkleurenprent (in Frankrijk subtiel 'colorier a la manière Hollandaise' geheten!). Ook de verkoopkanalen zijn low-budget: de prenten werden afgenomen door wederverkopers, vaak marskramers, die de kermissen en jaarmarkten afreisden, tupperware-party's avant la lettre. En voor de iets minder arme lezers zijn er bundelingen, een vroege voorafspiegeling van de 20e-eeuwse striptraditie om verhalen eerst in afleveringen in krant of tijdschrift te publiceren, om daarna het hele album uit te brengen: één halen, twee betalen.

Iedereen een prent

Omdat deze volkse drukindustrie zich eeuwenlang onttrok aan het oog van wetenschappers, die zich liever bezighielden met de hogere cultuur, zijn er niet veel keiharde feiten, maar wat we hebben zegt genoeg. In Nederland waren rond 1800 negentien prentuitgevers actief; eentje daarvan verspreidde in één jaar 277.000 losse bladen; de grote Brepols in het Vlaamse Turnhout zelfs 786.650! Getallen die nog spectaculairder worden, als we beseffen dat er in Nederland en Vlaanderen elk maar twee miljoen mensen woonden, grofweg geteld. Lekker onbeschaamd extrapolerend gok ik op minstens twee prenten per iedere inwoner per jaar... De getallen zullen in Frankrijk niet veel anders liggen, zo verschenen er 221 verschillende prenten in 1821, maar omdat de Pellerin-administratie in 1888 in de fik ging, blijft dat (ook) gokken.

Rond 1900 zijn de gloriedagen in Epinal voorbij. Oorzaken zijn de grote brand in 1888, de opkomst van goedkope tijdschriften, waar Pellerin nog wel bijlagen voor levert (!), en vooral de Dreyfuss-affaire, die Frankrijk vanaf 1894 tot op vandaag verdeelt. Richard Dreyfuss was een joods-Franse militair, die naar later bleek onterecht wegens hoogverraad tot levenslang werd veroordeeld. De actuele prenten die Pellerin over deze kwestie publiceerde vielen fout in het behoudende kamp dat de onschuld van Dreyfuss betwistte, en hoe Pellerin ook bezwoer dat de uitgever, opportunistisch als altijd, geen partij trok, Epinal viel uit de gratie.

Er volgde nog een korte opleving ten tijde van de Eerste Wereldoorlog, toen alle Fransen vier jaar lang de Duitse keizer Wilhelm II als bindende vijand konden zien, maar dat is Pellerins zwanenzang. De pogingen om het publiek weer te winnen

Linker pagina:

Boven: Centsprenten van de 17e tot en met de 19e eeuw.

Onder: Inkleuren met de vingers, op z'n Hollands, of met deze sjabloontechniek.

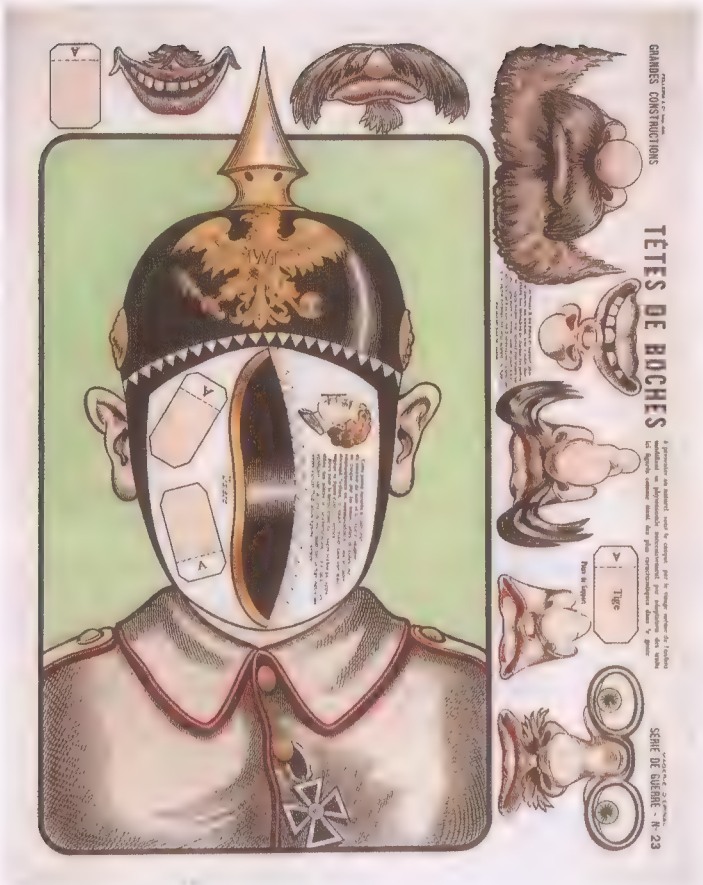

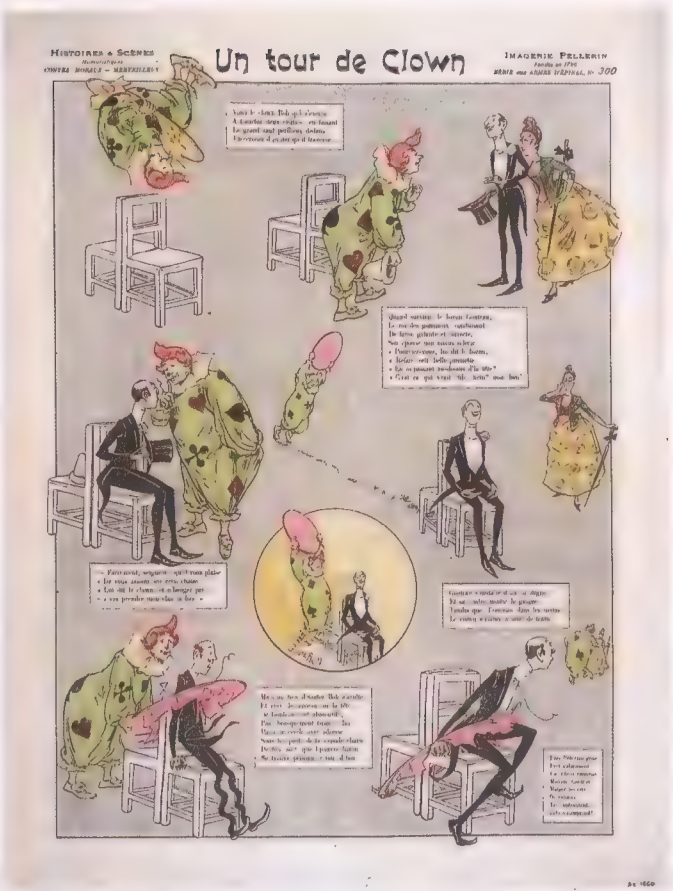

Boven: De Eerste Wereldoorlog brengt Epinal een korte bloei, met bij voorbeeld dit subtiele vijandsbeeld: geef die keizer Willem een snor!

Rechtsboven: Te laat om het tij te keren, maar na 1900 durft Epinal de kaders lost te laten, wat mooie vormexperimenten oplevert.

leveren overigens voor de stripliefhebber wel mooie vormexperimenten op, zoals de afbeeldingen laten zien. Dat had Pellerin eerder moeten doen.

Antwoord

En dan, in het hoofdstuk over de export, vinden we eindelijk het definitieve antwoord op onze queeste: in de jaren 1860 zoekt Pellerin samenwerking met een Milanese en een Bredase prentenuitgever. In de daaropvolgende decennia verlaten pakken vertaalde prenten de drukkerij naar Noorwegen, Arabië, Roemenië, Spanje, Portugal en in 1894 naar Amerika, waar de Humoristic Publishing Company in Kansas, Missouri zestig titels bestelt om als bijlage bij haar kranten in te vouwen. Het blijft bij een éénmalige bestelling. Is dat omdat Pellerin oude, traditionele centsprenten simpelweg vertaalt en opstuurt, of omdat de Amerikanen binnen de kortste keren het trucje zelf beter in de magische vingers krijgen en die ouwe Franse meuk definitief uit de markt blazen?

Pellerin bestaat nog steeds, nu als museum, en de voormalige hofleverancier van de verbeelding voor de gewone man leidt nu een bescheiden leven, waar striplezende Nederlanders op vakantie zeker een bezoekje zouden moeten brengen, helemaal als zij in het gezelschap zijn van jonge kinderen aan wie de voorliefde voor het medium nog moeten worden bijgebracht.

Fantasie

Ik pak mijn prent *Francis the Foundling*, die de aanleiding is van dit verhaal, nog eens in mijn hand, en leg de eerste Pellerin-personeelsfoto uit *C'est une image d'Epinal* ernaast. Ik word warm van de romantische gedachte dat deze prent het echt tastbare bewijs is dat de Amerikaanse krantenstrip niet op eigen kracht ontstaat, maar aan de vooravond van zijn bloei nog niet zijn eigen broek kon ophouden en moest terugvallen op plaatjes uit de Oude Wereld om aan de pijlsnel opkomende vraag naar visueel stripdivertissement te voldoen, maar meer nog omdat mijn prent misschien wel is gedrukt door de vrouw op de tweede rij en is ingekleurd door de jongen vooraan rechts. Het zou kunnen, er zit maar twee jaar tussen de prent en die prachtige foto. En dat die sterke kerel, derde van rechts op de bovenste rij, de stapel inpakt, de stapels in een krat timmert en per trein naar Le Havre stuurt, alwaar een stoomschip de prent naar New York vaart. Het laatste stukje gaat dan weer per trein, en in Kansas koopt bij voorbeeld een Nederlandse immigrant mijn prent, die hij of zij veel later, en inmiddels in goeden doen, opstuurt aan een achtergebleven, zielig neefje. Na diens

A PÉRIVIER
LE FIGARO
SUPPLÉMENT
LES IMAGES ET LA POLITIQUE
LE FIGARO
LA RÉPUBLIQUE
DEVANT LES ÉLECTIONS
1871 La France paie 5 Milliards à l'Allemagne et 50 Millions aux Princes d'Orléans
1885 Voilà les gens qui demandent nos votes pour renverser la République
GRAND DÉPOT 21, Rue Drouot, PARIS
SERVICES de TABLE
GRAND DÉPOT 21, Rue Drouot, PARIS
PORCELAINES FRANÇAISES DÉCORÉES

LES ALBUMS

Les albums de l'Imagerie rassemblent les rééditions des planches des plus célèbres Chansons de France ou des rééditions des Contes de fées (album créé en 1855). Cette collection comporte également des albums de devinettes, des fables de la Fontaine, des images à colorier, ainsi que des séries spéciales comme l'imagerie politique, l'imagerie publicitaire ou la série encyclopédique GLUCQ. Voir Catalogue K - I et H

dood slingert *Francis the Foundling* (!) nog een paar jaar op zolders om uiteindelijk op de rommelmarkt in Hoorn te belanden, waar een stripnerd zijn begerige ogen erop laat vallen, en die even later zijn geheim in de laatste regels openbaart: printed expressly for...

Lekker gedroomd, maar daar ziet mijn *Francis* er niet versleten genoeg naar uit. De kille waarheid zal zijn dat er ergens in Epinal een pak 'dead stock' opduikt, dat de oceaan zelfs nog nooit heeft geroken. Afbesteld door de Amerikanen? Hoe dan ook, de prenten worden waarschijnlijk verramsjt. En eentje belandt er bij mij. Maar daarmee heb ik wel een tastbaar bewijs in handen van de stelling dat de Amerikaanse stripindustrie aan de vooravond van haar bloei niet zonder Europese input kan. En dat centsprenten zoals deze dus niet alleen vanwege hun treffende uiterlijke overeenkomst een echte plek in de stripevolutie opeisen! Want ook de internationale handel in, en de diverse verschijningsvormen van de centsprenten zijn net zo typerend als die van de moderne strip: van losse prent naar bundeling, van losse prent naar bijlage.

Francis ondertussen, weet van niets. Maar... hij is gezien en hij is niet onopgemerkt gebleven!

willard.mans@stripschrift.nl

Linksboven: Epinal geeft de stripjournalistiek een eeuw extra voorgeschiedenis met deze bijlage voor de Figaro, waarin deze prent die naadloos bij elke hedendaagse eurofobe column past. Het zijn nu niet de Grieken maar de Duitsers die er met de poet vandoor gaan, de Franse politici achterlatend met een lastige boodschap, zo vlak voor de verkiezingen.

Geheel boven: Allereerste bedrijfsfoto met onze drukker (dame op de tweede rij), onze inkleurder (vooraan rechts met korte broekspijp) en kratter (bovenste rij, derde van rechts).

Eronder: Stripmarketing voordat dat woord bestond; Epinal geeft bundelingen uit van eerder verschenen losse prenten, bij voorbeeld met chansons of sprookjes.

Gebruikte bronnen

- *De samenhang tussen centsprenten en strips*, Har Brok, in *Stripschrift* 116, 1979
- *Popular Literature - A History and Guide*, Victor Neuburg, London, 1977
- *Imagerie d'Epinal*, Eric Staub, Epinal, 1991
- *Centsprenten – Massaproduct tussen heiligenprent en stripverhaal*, Aernout Borms, Zwolle, 2010
- *C'est une image d'Epinal*, Martine Sadion, Anne Cable en anderen, Epinal, 2013
- *Images d'Epinal*, Martine Sadion, Parijs, 2013
- *Populair drukwerk*, in *De boekenwereld* 2, 2014
- *België gestript*, Geert de Weyer, Antwerpen, 2015

Scenarist Willem Ritstier geëerd met Stripschapprijs

Jan Booister

Willem Ritstier (1959) is niet de eerste scenarist die de Stripschapprijs wint. Dat wordt wel beweerd, maar in 1975 kreeg Lo Hartog van Banda hem al, samen met Hans G. Kresse. Strips maken is Ritstiers grote liefde. Zijn passie ook, van jongs af aan.

Boven: Willem Ritstier
Foto: Ingrid Vilders

En waar komt die passie vandaan? Uit een gezin met een hoop strips thuis?
Willem Ritstier: Nee, totaal niet. Het komt helemaal uit mezelf. Op mijn 12e zei ik: 'Ik word striptekenaar'. Mijn ouders zeiden dat ik daar niet van zou kunnen leven. Dat ik maar een beroep moest leren. Maar ik dacht bij mezelf: 'Ik zal het wel eens even laten zien.'

Ritstier kreeg het voor elkaar, maar zijn ouders hadden toch wel een beetje gelijk met hun opmerking dat er met strips amper droog brood valt te verdienen. Zeker niet voor een beginneling.

Want geld verdienen met strips? Dat gaat toch haast niet?
Dat is over het geheel genomen wel zo, maar je kan er toch redelijk aan verdienen als je bij voorbeeld voor *Donald Duck* schrijft, zoals ik nu een dik jaar doe, en meewerkt aan *Junior Suske en Wiske*, wat ik momenteel ook op mijn naam heb staan. Als je daar goed in bezig bent, kun je er een boterham mee verdienen. Maar inderdaad, voor de rest is het in Nederland geen vetpot.'

Een optie zou kunnen zijn om meer in eigen beheer te doen?
Dat heeft twee kanten. Als je dat doet, dan hou je

per album meer over, maar dan heb je helemaal geen tijd om andere dingen te doen. En ik blijf mijn vak leuk vinden zoals het nu gaat.

En hoe leuk is het dan?
Heel leuk!

De inspiratie, waar komt die vandaan?
Van dat witte vel dat voor me ligt als ik begin. Ik ga zitten en dan komt het wel. Natuurlijk word ik beïnvloed door televisie, films, dat soort dingen, maar meestal komt er wel iets in me op en dan denk ik: 'Leuk, dat ga ik uitwerken'. En dat uitwerken kan tien jaar duren of drie weken.

Ook met Roel Dijkstra, waar je nu aan werkt?
Ja. Daar werd ik voor gevraagd terwijl ik haast niets met voetbal heb. Toen zei ik dat ik het wel met een soort Rik Ringers wilde combineren. Nou, dat was ook de bedoeling.

En stagneert het wel eens bij je?
Nee. Ik loop soms tien minuten vast en ook moet ik wel eens wat langer nadenken over hoe ik één en ander aan elkaar moet breien, maar meestal ga ik snel weer verder.

Niemand die je ooit raadpleegt?
Nee, ik leg mijn oor bij niemand te luisteren. Nooit. Als iemand meepraat, prima. Uitstekend. Maar over het algemeen is het zo dat ik schrijf en de tekenaar tekent.

Je bent er financieel niet afhankelijk van?
Scenario's schrijven is nooit mijn hoofdinkomen geweest. Het tekenen van wenskaarten was wat dat betreft belangrijker, maar ook reclame. Zeg maar: van alles wat er langs komt. Cartoons, dat soort dingen.

Is dat werk leuker dan het maken van strips?
Nee, het leeft naast elkaar. En ik vind het leuk om verhalen voor allerlei genres te maken. Westerns, avonturenverhalen, komische strips, noem maar op.

Linksonder: Nicky Saxx.

Onder: Cartoon over mantelzorg

Eronder: Gaaibaai.

Geheel onder: Mimoo, een cartoon op Facebook.

LANG NIET GEZIEN! HOE GAAT HET?
OP DE JETLAG NA MAG IK NIET KLAGEN.
GA EVEN LIGGEN IK MOET TOCH NOG WAT DINGEN REGELEN VOOR WE VERTREKKEN.
GOED IDEE!
EVEN TIEN MINUTEN MIJN OGEN DICHT.

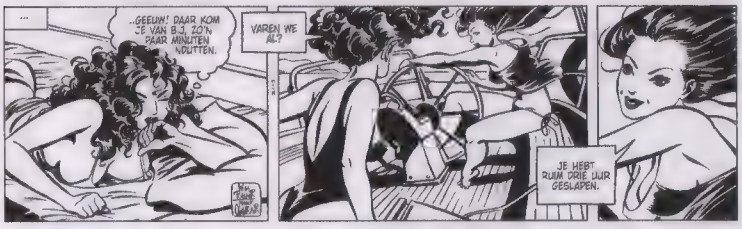

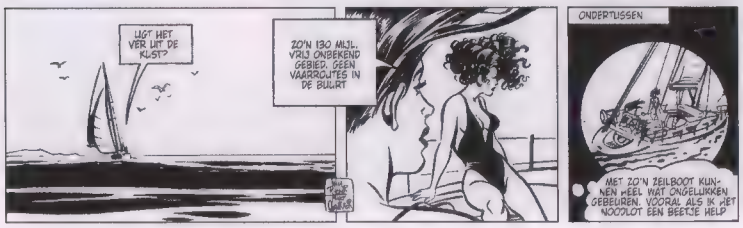
LIGT HET VER UIT DE KUST?
ZO'N 130 MIJL. VRIJ ONBEKEND GEBIED. GEEN VAARROUTES IN DE BUURT
ONDERTUSSEN
MET ZO'N ZEILBOOT KUNNEN HEEL WAT ONGELUKKEN GEBEUREN. VOORAL ALS IK HET NOODLOT EEN BEETJE HELP

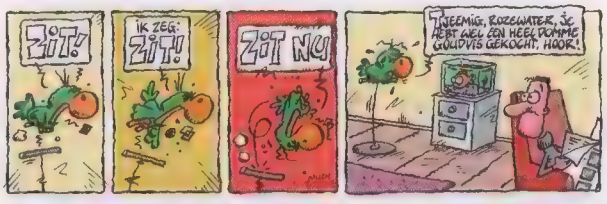

ROZEWATER, BINNENKORT GAAN WE OP VAKANTIE!
OP VAKANTIE? MAAR DAAR HEB IK HELEMAAL GEEN GELD VOOR
NEE, MAAR DAAR WORDT AAN GEWERKT!
HUIS TE KOOP

The message is ... **LOVE.**

Boven: Otto Spoof.

Linksboven: Illustraties voor *Vet gezellig*, het vlogkanaal van Ritstiers zoon.

Foto: Ingrid Vilders

De Stripschapprijs verklaard

Tekenaar Willem Ritstier herdenkt zijn vrouw met grafische roman

Al zeven jaar is **Willem Ritstier** bezig aan een grafische roman over de dood van zijn vrouw Will. Ze overleed aan botkanker, na eerder borstkanker te hebben gehad. Hij verzorgde haar een dik jaar. Van het album *Will's kracht* zijn 109 pagina's klaar en er komen er nog ongeveer 25 bij. Dit jaar komt het af, verzekert de maker, die er nog een uitgeverij voor moet zoeken. Tijdens het schrijven en tekenen zaten soms pauzes van twee, drie maanden. Dan moest hij het even wegleggen, want het was geregeld heel ingrijpend.

Wordt het verlies hanteerbaarder?
Willem Ritstier: Ja, maar het verdriet blijft natuurlijk. Maar verder gaat het wel. Ik ben uiteraard voor de behandeling van mijn vrouw overal mee naar toe geweest en dan is het van de ene op de andere dag over. Dan heb je niets meer te verzorgen.

Ik heb twee kinderen. Mijn dochter ging kort daarna het huis uit en mijn zoon kreeg verkering. Dan ben je alleen samen met je hond. Ik kan zeggen dat ik redelijk door de eerste tijd heen ben gerold. Kijk, het verdriet is er. Dat blijft. Maar ik had wel snel het gevoel dat ik naar buiten moest. Ik ben ook gaan daten.

Het gekke was dat ik vanwege mijn werk altijd thuis zit. Ik kwam nooit veel buiten. Kijk, een journalist is altijd onderweg. Die komt overal mensen tegen. Bij mij was dat niet zo. Dus ja, toen kwam ik buiten en ik zag, door dat daten andere dingen, veel ellende bij allerlei mensen.

Dat was een rare gewaarwording. Door dat daten liep ik tegen mensen aan die allemaal een eigen verhaal hadden. Ik kan heel goed luisteren, dus dan hoor je wat er onder, in mijn geval, vrouwen leeft. Dat was confronterend. Enorm. Dat bevestigde aan de andere kant ook dat ik een ontzettend leuk huwelijk had gehad. Ik dacht dat daarvóór ook, maar dat werd nu alleen steeds maar weer bevestigd.

In het ziekenhuis maakte je ook het een en ander mee?
Op een zeker moment gaf mijn vrouw aan dat ze geen chemo wilde. De arts bevroor en zei kil: 'Nou, dan kan ik niets meer voor u doen. Goedendag'. Een andere arts zei in een later stadium: 'Als dit medicijn aanslaat, dan gaan we een hoop aan u verdienen'.

Wanneer kwam het idee om er met beeld wat mee te doen?
Ik wilde eerst een boek schrijven. Maar dat kwam vol te staan met verkeerde, rancuneuze gedachten. Over wat er fout is gegaan, en dat is soms schokkend. Niet alleen in het ziekenhuis, maar ook om je heen, in je omgeving. Mensen van wie je dacht: 'Daar ga ik zo lang mee om...' en dan hoor je niets meer.

Ik dacht: 'Dat boek moet ik niet doen'. Ik ben toen gaan tekenen. Het schrijven leidde tot veel te veel negativiteit. Vanaf dat moment ben ik ook veranderd.

Vertel.
Met een vriendin ben ik toen een cursus gaan volgen. Een beetje spiritueel, maar ook weer niet echt. Daar heb ik veel van geleerd. Ik ben mezelf beter gaan begrijpen.

Hoe anders werd het?
Ik leerde dat ik een ander mens was. Je neemt veel van je ouders mee, dingen die niet prettig waren, en je ziet hoe je zelf bent. Daar heb ik verandering in gebracht. Het was heel confronterend. Maar als je de negatieve zaken overboord zet, kan je beter verder.

Dan ga je iets doen met dat verhaal van je vrouw.
Ja, het was te belangrijk om te laten liggen. Maar ik wilde wel een aparte vorm.

Onder: Fragment uit *Will's kracht*.

AUW! mijn schouder.
Gaat het?
Nee.
Het doet behoorlijk zeer. Het lijkt wel of er iets is gescheurd.
Laten we even naar de dokter gaan.
Ik kijk wel even. Het wordt al wat minder.

Waarom besloot je om het zelf te tekenen?
Het aan een ander vragen? Nee, dat kan niet. Het is veel te persoonlijk. Dat kan een ander niet maken. Ik gebruik ook de werkelijke namen in het verhaal.

Door het weglaten van ogen, neus en mond moet de lezer veel van de emoties zelf invullen, als in een roman. Een vondst.
Zo heb ik het zelf nooit gezien, maar ik kan er in mee gaan. Ik wilde als tekenaar vooral de emoties uit de bewegingen halen. In een gezicht lukt dat altijd wel, maar door dat met beweging en kleuren te doen, ga je weer een stapje verder. Vind ik zelf. Het is niet zo dat ik mensen wil verbazen, dat ik dat zou kunnen, maar ik wilde de emotie in het acteren leggen. Dat vond ik belangrijk.

En al tekenend bereik ik met deze aanpak dat je er niet te dicht bij betrokken wordt, je blijft een soort afstand houden. Meestal.

Het lijkt me moeilijk om emoties in bewegingen vast te leggen.
O, maar je kunt heel goed met bevroren momenten werken. Een aantal repeterende beelden achter elkaar. Dat werkt ook heel sterk.

Welke problemen kom je dan tekenend tegen?
Het gebeurt gek genoeg vanzelf. Als ik ga tekenen, staat alles me al helder voor ogen. Zo van: dit ga ik zo en zo doen. Ik heb bij voorbeeld een pagina gemaakt bij het bed. Die ene tekening is in vier plaatjes verdeeld. Zo wordt het één plaat, maar met witruimtes ertussen.

De teksten zijn over de plaatjes verdeeld. Dat werkt heel sterk. Zo hou je een emotie vast en worden er meerdere dingen gezegd.

Zo heb ik mezelf groot getekend over vier plaatjes. Met een zoon die wat vraagt, de hond die naar buiten wil, en meer. Dat was echt een moment van: nou weet ik het even niet meer. Ik dacht: er moet een werkster komen, de kinderen moeten meer gaan doen. Zo trek ik het niet. Iemand die de tekening zag, zei: 'O, dat was zeker zo'n moment dat je het niet meer zag zitten?' Dat was dus een rake tekening.

Het moet natuurlijk helemaal naar je zin zijn?
Ja, ook daarom heb ik het al drie keer opnieuw getekend en soms een andere indeling gegeven.

Geeft het maken van zo'n strip troost?
Nee, het maken ervan is eerder moeilijk. Ik ben het haar verschuldigd, zo voelt het. Ik heb zo veel van mijn vrouw gehouden. Zij heeft me de kans gegeven om dit werk te gaan doen. Ik maak het ook voor mijn kinderen. Misschien wel vooral voor mijn kinderen.

jan.booister@stripschrift.nl

Keuzes

Foto: Ingrid Vilders

Ollie B. Bommel of Tom Poes?
Ollie B. Bommel. Een personage met diepgang.

Robbedoes of Kwabbernoot?
Kwabbernoot. Zelfde reden.

Lambiek of Tante Sidonia?
Sidonia is heel leuk. Maar toch Lambiek. Vanwege zijn grappen en grollen en omdat hij denkt dat hij alles kan.

Mickey of Minnie Mouse?
Goofy! Mickey en Minnie zijn eigenlijk een beetje saai.

André Franquin of Hergé?
Franquin. Zijn figuurtjes bewegen. Ze lijken geanimeerd. Hergé staat stil, maakt bevroren beelden.

Superman of Spider-Man?
Superman. Zijn krachten lijken logischer.

Guus Slim of Rik Ringers?
Guus Slim. Maurice Tillieux was een waanzinnig goed tekenaar.

Pen of penseel?
Pen. Ik kan niet werken met een penseel.

Lucky Luke of Blueberry?
Poeh, je maakt het me niet makkelijk. Vroeger zou ik Lucky Luke zeggen, nu toch Blueberry. Realistischer.

Franka of January Jones?
January Jones. Franka geeft teveel bloot van zichzelf. Maar ik vind ze eigenlijk allebei niet leuk meer.

ADVERTENTIE

StripKlassiekers
voor de Jeugd van Toen

Integrale uitgave van de Tom Poes-verhalen
Reeds 28 delen verschenen. *Nu ook met de verhalen uit Engelse publicaties, in het Nederlands vertaald.*
Voor de kleinere beurs zijn heden de delen met verhalen uit *Donald Duck* in prijs verlaagd: deel 2 t/m 21: prijs per deel € 29,50. De overige delen: prijs per deel € 60.

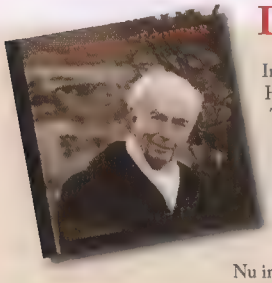

De Tao van Toonder

In De Tao van Toonder toont Frank van Hartingsveld de unieke levensvisie van Marten Toonder aan de hand van diens uitspraken. Deze geven inzicht in de thema's die Toonder altijd hebben bezig-gehouden. De oplettende lezer gaat op weg naar de bron van zijn verhalen, door de ruim 100 tekstfragmenten, twee essays en een voordracht, door zijn tekeningen en de sfeervolle foto's.
Nu in de boekhandel, inclusief DVD met unieke Toonder-opnamen van 1972–2004: € 49,50.

Panda

Integrale uitgave in 44 luxe banden
Alle 199 verhalen, die tussen 1946 en 1993 in de dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen:
de delen 1 t/m 33 bundelen de ondertekst-verhalen;
de delen 34 t/m 44 de verhalen met de ballonteksten.
Deel 1, 34 t/m 36 zijn verschenen. Prijs per deel € 56.

Koning Hollewijn

Alle verhalen van koning Hollewijn in 19 luxe banden
Een hoogtepunt in het oeuvre van Marten Toonder!
Alle 73 verhalen die tussen 1954 en 1971 in dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen.
Reeds 2 delen verschenen. Prijs per deel € 56.

Kasteelverhalen

verbeeld door Hans G. Kresse en naverteld door Julius de Goede.

Deze kasteelverhalen en andere geschiedenissen spelen zich af in een ver verleden. Ze vormen een bonte mengeling van historische gebeurtenissen, sagen, legenden en ontdekkingsreizen.
In het weekblad *Revue* verschenen deze verhalen vanaf 1956 tot 1960 onder de titel *Van tinnen en transen, Avontuur en romantiek op en rond de Zuiderzee, Avontuur voor de boeg, Onze voorvaderen op vrijersvoeten.*
Kresse maakte bij elk verhaal een fraaie illustratie in zijn eigen kenmerkende stijl.
Prijs, incl. verzendkosten: € 49,50.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric de Noorman in 24 luxe banden.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Alle delen zijn verschenen. Prijs per deel € 60.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
Telefoon: 070 3615393, E-mail: info@uitgeverij-panda.nl

Lieve lezers...

Illustratie Frits Jonker

Wat ik zo schattig vind aan Nederlandse striptekenaars is dat ze zich veilig teruggetrokken hebben in hun fantasiewereldje met hun poppetjes en hun racistische grapjes uit 1958. Al stort de hele wereld in elkaar, onze cartoonisten en striptekenaars houden het gezellig. In hun bubbel van zalige onwetendheid.

Daarbuiten nemen de nazi's het over. Trump en de witte suprematist Steve Bannon in Amerika en Wilders hier in Nederland, en ik las dat onze Nederlandse nazi's die zelfs te extreem vinden. Trump en zijn entourage worden in de VS door komieken en cartoonisten vreselijk te grazen genomen, het kan niet hard genoeg.

En hier in Nederland? Diklippige nikkertjes en Aziaten met hazetanden. Niet racistisch bedoeld, natuurlijk. Maar je kunt toch wel tegen een grapje?

Er is sprake van een moslimverbod, wetenschappers worden gecensureerd, ik zag zelfs al tipi's in de fik staan, een oude Amerikaanse traditie. In Nederland worden rechtse types nu ook heel brutaal. De Tweede Kamer heeft een motie aangenomen om de politieke voorkeur van wetenschappers te onderzoeken en in Amsterdam is al een soort Wannseeconferentie gehouden over hoe je het land het beste kunt zuiveren van de moslims.

En hoe reageren Nederlandse cartoonisten? Met kaboutergrappen.

Ik weet nog hoe geëngageerd jullie waren op het Stripliefhebbersforum, lang, lang geleden. Allemaal tegen cartoonist Gregorius Nekschot en zijn harde grappen waarin hij vooral moslims op de hak nam. Niemand deed toen nog moeilijk over diklippige zwarten en Aziatische hazentanden. Een complete oorlog was dat. Een vuile oorlog ook.

Waar is dat engagement nu er écht iets is om tegen te vechten? Waar is het verzet tegen de normalisering van racisme en discriminatie? Waar blijven de snoeiharde grappen over Wilders? Wie durft er nog te schoppen waar het echt pijn doet?

Alleen Jean-Marc van Tol haalt wel eens uit naar Wilders. De rest van de cartoonisten in *NRC Handelsblad* neemt liever zwarte Nederlanders op de hak. Altijd omlaag trappen. De klandizie stemt Wilders, hè. Die moet je niet voor de schenen schoppen.

Kom uit je cocon, laffe slapjanussen. Doop je penseel in bittere gal en zet de macht te kakken. Veroorzaak cartoonrellen, laat iedereen schande van je spreken. Black Twitter pesten is niet zo gevaarlijk.

Steek je nek uit, laat ze Kamervragen over je stellen. Doe godverdomme iets.

peter.breedveld@stripschrift.nl

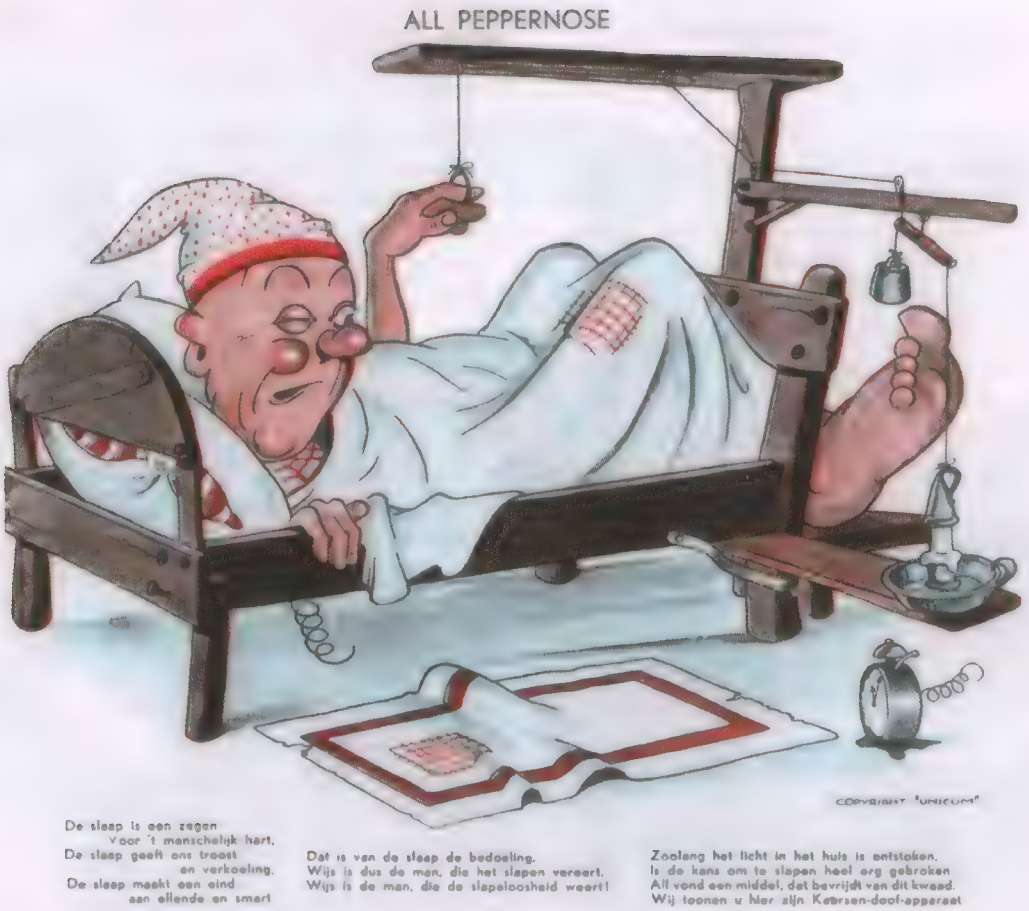
ALL PEPPERNOSE
De slaap is een zegen
voor 't menschelijk hart.
De slaap geeft ons troost
en verkoeling.
De slaap maakt een eind
aan ellende en smart
Dat is van de slaap de bedoeling.
Wijs is dus de man, die het slapen vereert.
Wijs is de man, die de slapeloosheid weert!
Zoolang het licht in het huis is ontstoken.
Is de kans om te slapen heel erg gebroken
All vond een middel, dat bevrijdt van dit kwaad.
Wij toonen u hier zijn Kaarsen-doof-apparaat

De beginjaren van Marten Toonder

Kees Ribbens

Tom Poes en Ollie B. Bommel zijn min of meer synoniem geworden voor het werk van Marten Toonder. Ook het naoorlogse werk van de uitdijende Toonder-studio's is in de loop der jaren bekend geworden in brede kring. Die bekendheid is tot dusverre nog nauwelijks weggelegd voor de vroege creaties van Toonder. Met *De tekentafel wiebelde een beetje – De beginjaren van Marten Toonder 1933-1943* maken auteurs **Dick de Boer** en **Loek Donders** hier een einde aan.

Boven: Unicum, het Weekblad voor U plaatste vanaf 3 februari 1934 tot 4 januari 1936 de reeks *All Peppernose* (soms *Al Peppernose*). Het zijn cartoons in de traditie van de Amerikaanse 'Panel strips' zoals *Our Boarding House*.

In *De tekentafel wiebelde een beetje* staan de beginjaren van Marten Toonder centraal, met name zijn werk voor de Nederlandsche Rotogravure Maatschappij (NRM) in Leiden. Hier leerde hij het vak vanaf 1933 op een, naar verluidt, wiebelende tekentafel. Dick de Boer en Loek Donders, uitgesproken liefhebbers van het universum van Toonder, bieden de lezer in hun naar volledigheid strevende boek een bont panorama van de productie die de jonge Toonder tussen zijn 20e en 30e levensjaar aan zijn opdrachtgevers leverde.

Het vroege werk bevat niet in de laatste plaats strips – een term die destijds overigens nog niet gangbaar was. Maar minstens zo sterk vertegenwoordigd in deze periode waren illustraties voor dagbladen en tijdschriften evenals boekillustraties, ansichtkaarten en puzzels. Ook voor de vervaardiging van proza, door hemzelf of anderen geïllustreerd, draaide Toonder vanaf eind jaren 1930 zijn hand niet om.

Triviale blaadjes

Het rijk geïllustreerde overzicht in kleur begint met een chronologische behandeling van Toonders loopbaan en *output*. De auteurs komen bijzonder snel ter zake; aan de periode vóór 1933 worden nauwelijks twee bladzijden gewijd. Vanaf de verschijning van zijn eerste betaalde publicaties in dat jaar volgen we de jonge tekenaar op de voet en wordt zijn veelzijdigheid gedetailleerd in kaart gebracht. De NRM is zijn belangrijkste opdrachtgever in deze jaren, maar niet de enige. De productie van Toonder is verspreid over een groot aantal uiteenlopende kranten en bladen – 'triviale blaadjes' worden ze genoemd – en was lang niet altijd voorzien van de naam van de schepper. Dat de lezer van *Van Houten's eigen tijdschrift* werk van dezelfde tekenaar tegenkwam in *Onze Club-krant*, in *Het Nieuwsblad van het Noorden* of in *Doe mee!* zal hij (of zij) zich destijds dan ook veelal niet gerealiseerd hebben. Hoewel er geleidelijk aan een eigen tekenstijl ontstond, was de diversiteit aan gewenste strips en te illustreren verhalen en boeken dusdanig uitgebreid dat Toonder zich genoodzaakt zag gebruik te maken van een breed palet aan grafische presentaties. Die werkdruk en variatie leverden hem een ruime ervaring op in het verbeelden en organiseren van stripverhalen.

Geregeld duikt in *De tekentafel wiebelde een beetje* de samenwerking op met zijn echtgenote Phiny Dick, met wie hij in 1935 trouwt, en zijn broer Jan Gerhard. Ook contacten met buitenlandse stripmakers, zoals de Brit Roy Wilson, passeren de revue. Onderbelicht blijft in hoeverre Toonder het werk van zijn Nederlandse collega's volgde die in die dagen eveneens hun strips en ander tekenwerk in zeer diverse media probeerden uit te venten.

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog en de Duitse inval in Nederland komen – typerend voor de artistieke en bibliografische focus van de auteurs – slechts zijdelings ter sprake in de paragrafen over 1939 en 1940. De strip *Tom Poes* komt meermalen voorbij maar blijft hier, trouw aan het uitgangspunt om het minder bekende werk te belichten, merendeels op de achtergrond. Dat is begrijpelijk gezien de relatieve ruime aandacht die deze creatie tot op heden al heeft ontvangen, maar ontneemt enigszins het zicht op de kwestie in hoeverre *Tom Poes* vooral een vanzelfsprekende voortzetting was van Toonders eerdere stripwerk of dat deze dagelijkse strip over eigenzinnige dieren met menselijke trekken toch bovenal een nieuwe aanpak illustreerde in de opwaartse lijn van Toonders carrière.

Dievenboek

Na het chronologische overzicht, dat doorloopt tot 1944, volgt een vijftal encyclopedisch aandoende panorama's van respectievelijk strips, cartoons, illustraties, boekillustraties en ansichtkaarten. De ansichtkaarten en cartoons vormen een overzichtelijk want beknopt geheel, maar bij de stripverhalen worden niet minder dan 25 verhalen en series gepresenteerd. Daarbij ontbreekt het geenszins aan illustraties, maar de toch al informatief rijke bladzijden zijn dusdanig visueel gevuld dat het de lezer soms duizelt.

Interessant zijn onder meer de verwijzingen die duidelijk maken hoe Toonder elementen uit zijn eerdere werk hergebruikt; aspecten van *Thijs IJs* blijken zodoende meer dan eens in latere *Tom Poes*-verhalen te figureren. Maar Toonder haalde zijn voorbeelden ook van elders. De auteurs maken melding van diverse plakboeken in het Toonderarchief met voorbeelden van buitenlandse stripverhalen. Eén of meer van die boeken werden door Phiny Dick, ongetwijfeld gekscherend bedoeld, aangeduid als 'dievenboek'. Als praktische bron zal het destijds bepaald geen ongewoon verschijnsel zijn geweest voor tekenaars maar het roept de vraag op waar de grens lag tussen inspiratiebron en plagiaat. Het werk van de Argentijnse stripmaker Dante Quinterno is meer dan eens aangeduid als inspirator voor de jonge Toonder, maar wie bij voorbeeld eens goed kijkt naar de Indiaan in Toonders strip *Don Sombrero* zou welhaast vermoeden dat die invloed sterker is dan veelal wordt aangenomen.

Er zijn weinig Nederlandse tekenaars van wie het stripwerk uit de jaren 1930 zo nauwgezet in kaart is gebracht. Daarmee verdient deze publicatie alle lof. Hopelijk inspireert het anderen om ook de verspreide creaties van andere Nederlandse strippioniers uit het interbellum uitvoerig te inventariseren en te analyseren. Dergelijke bouwstenen maken het mogelijk om beter zicht te krijgen op zowel de originaliteit van tekst en beeld van afzonderlijke stripmakers, als op de inspiratie, uitwisseling en hergebruik in deze zich snel ontwikkelende nationale en internationale bedrijfstak.

kees.ribbens@stripschrift.nl

Boven: Indiaan in Toonders strip: is hij geïnspireerd door het werk van de Argentijnse stipmaker Dante Quinterno of speelt hij leentjebuur?

De tekentafel wiebelde een beetje – De beginjaren van Marten Toonder 1933-1943

De Boer & Donders
Cliché 2016
ISBN 978-90-824268-3-0
Prijs €65
184 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

N.B. Bij de uitgever *(info@uitgeverijcliche.nl)* kan een PDF worden aangevraagd met correcties en aanvullingen.

MARQ DENKT

grappig te moeten zijn

Vrijdagmiddag. De laatste schooldag voor de Kerstvakantie.
Ik zit, nadat de kinderen naar huis zijn, nog wat te werken in het computerhok naast het lokaal van juf Delsey.
Zo. Klaar. Vakantie.

Terwijl ik mijn spullen inpak, valt mijn blik op de vensterbank.
GAAATVERDAMME!
Wat is dit voor gorigheid? Allemaal dooie vliegen!
De hele vensterbank lag vol.
En de vloer eronder ook.
D'r ligt hier toch nergens 'n lijk te rotten of zo, hè!
'n Vergeten leerling met straf.

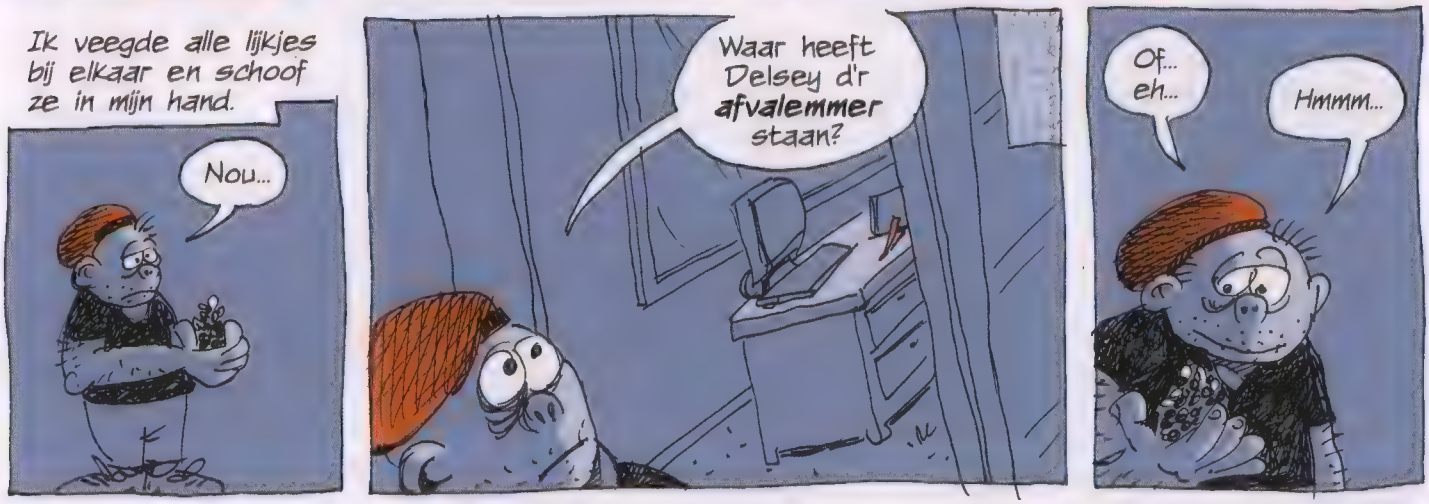

Ik kan d'r natuurlijk ook iets leuks mee doen...
Zoals de naam DELSEY spellen op haar bureautafel.
GNAGNA-GNA.
Maar daarvoor bleek ik helaas te weinig vliegen te hebben.
Nee, da's niks, zo.
Misschien dat ik d'r 'n leuke smiley van kan maken.

Dat viel tegen...
Kak!
Wat dan?
Iets simpelers.
Gewoon. 'n Kruis.
Da's wat makkelijker.
En daar heb je ook niet per se zoveel vliegen voor nodig.
En 't is ook wel toepasselijk.
Hmmm...
Eigenlijk wel 'n beetje luguber.
Bij nader inzien.
Alsof de duivel een boodschap voor de juf had achtergelaten...
Straks komt Delsey in de vakantie nog 'n avondje op school werken...
Vindt ze dit!
Hmmm...
Valt nog niet mee om grappig voor de dag te komen...
Uit.

De boventoon

Door het grote aanbod nieuwe strips moeten we soms worstelen met de ruimte op de boventoon-pagina's. Daarom plaatsen we op onze website www.stripschrift.nl sommige recensies direct online.

De hemel boven het Louvre

Yslaire & Carrière
Zet.El 2017
ISBN 978-90-72093-16-5
Prijs €21,95
72 pagina's
Kleur (hk)

!!!!!

Magistraal epos over topmuseum

De intrigerende kaft van *De hemel boven het Louvre* is veelbelovend. En deze belofte wordt zeker waargemaakt in dit magistrale epos over de totstandkoming van het Parijse museum. Het mooi uitgegeven boek geeft een indringende kijk in het verleden van het Louvre tijdens de Franse Revolutie. Het is een – redelijk late – vertaling door Toon Dohmen van de Franse uitgave die reeds in 2009 het licht zag. *De hemel boven het Louvre* is het levensverhaal van schilder Jacques-Louis David (1748 - 1825), revolutionair, burger en lid van het Comité van Algemene Veiligheid. Daarnaast is het een geschiedenis die de kracht van schilderijen en beelden goed weet over te brengen. Het album maakt in het Frans deel uit van de reeks *Un autre regard* waarin, in opdracht van het Musée du Louvre, steeds een andere stripmaker zijn of haar visie op het museum geeft. Deze keer viel de eer te beurt aan **Jean-Claude Carrière** en **Bernard Hislaire**. Carrière is een Franse schrijver die verschillende romans en filmscenario's, onder meer voor *Die Blechtrommel, The Unbearable Lightness of Being* en *Danton* op zijn naam heeft. *De hemel boven het Louvre* is zijn eerste stripscenario. Hislaire (Yslaire), één van de meest vooraanstaande striptekenaars van België, levert met dit album een formidabele prestatie. Hij schreef en tekende onder meer *Samber, Frommeltje en Viola, Eva's gesternte* en *De hemel boven Brussel.*
BP

Hazes – De stripbiografie 1: Bloed – 1951-1976

Westervoorde & De Vries
Silvester 2016
ISBN 978-94-6306-122-3
Prijs €19,95
80 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

Excuses zijn niet nodig

Bloed, zweet en tranen is één van de grote hits van volkszanger André Hazes. Afgelopen kerst was onder deze titel nog een speelfilm te zien op tv, nadat eerder al circa 700.000 mensen in tweeënhalf jaar tijd de musical *Hij gelooft in mij* hadden bijgewoond.

En in november 2016 is *Hazes – De stripbiografie 1: Bloed – 1951-1976*, het eerste deel van de striptrilogie verschenen. Achterin *Bloed* verontschuldigen de makers zich bijna dat ze aan al hetgeen over Hazes is uitgebracht ook nog een stripboek hebben toegevoegd.

Bloed schetst de eerste 25 jaar van het leven van Hazes. We zien hem opgroeien als jongetje van een jaar of zes in de Pijp in Amsterdam. Met onder meer een vader die glazenwasser is en van bier en fado houdt. Als kleine André de Portugese levensliederen hoort, raakt hij ontroerd. Op de Albert Cuyp-markt gaat hij als klein jochie zelf zingen. Hij blijkt een talent; de centen die hij met zingen verdient moet hij inleveren bij zijn vader, die zelden tevreden is over zijn zoon en als beloning af en toe wat slaag achter de hand heeft.

Acht jaar oud geworden zingt André *Droomschip* samen met Johnny Kraaykamp in een tv-uitzending, maar hij breekt dan niet door. Na de lagere school gaat hij naar de ambachtsschool, begeeft zich in allerlei baantjes en wordt uiteindelijk barkeeper in café De Jachthut en in De Krommerdt. Zingen doet hij voornamelijk bij wijze van hobby in de kroeg, tot hij met *Eenzame Kerst* doorbreekt, mede dankzij aanmoedigingen van Willy Alberti.

We zien en lezen dit alles in sfeervolle bruingetinte tekeningen, die ons geregeld meenemen naar bekende plekken in Amsterdam. Deze tekeningen van **Ben Westervoorde** krijgen goed de ruimte omdat **Jan Willem de Vrie**s zijn teksten bondig heeft weten te houden.

In een verantwoording aan het eind van het boek vertellen de auteurs hoe ze te werk zijn gegaan om dit stripboek, dat bedoeld is voor jong en oud, te realiseren. Zoals het maken van een selectie uit de vele feiten die over het leven van de volkszanger bekend zijn. En het wel of niet gebruiken van fictie. Het is zeker een interessante toevoeging aan dit geslaagde boek waarvan ook een versie is verschenen in het plat Amsterdams. Nu wachten op *Zweet* en *Tranen*. RA

Een ode aan het avontuur

'Parbleu eh... Bommel, danst ge de horlepiep.' De *Bommel*-lezertjes hebben vanaf 1986 moeten wachten op vileine opmerkingen van de arrogante Markies de Canteclaer. Krachtige personages zoals Burgemeester Dickerdack en Terpen Tijn gingen hun eigen eenzame weg zonder zich zorgen te maken over hun grofstoffelijke trillingen en denkwerk.

Het verhaal over het torsen van de last van de wereld is het eerste nieuwe avontuur van *Heer Bommel en Tom Poes* sinds *Het einde van eindeloos* in 1986. Het is verheugend dat jeugdboekenschrijver **Henk Hardeman** en jonge tekenares **Henrieke Goorhuis** het Toonder-werk naar hun hand hebben weten te zetten.

Zo ontmoeten zij een vazal van magister Pas, die een ransel torst met, naar zijn zeggen, lastenverlichting. Daar zit iets achter, denkt Tom Poes. Het uiterste wordt gevergd van Heer Ollie. Als het stof is nedergedaald is Slot Bommelstein vervallen tot een ruïne, is Heer Bommel een ervaring rijker en geeft Tom Poes een kleine handreiking aan Doddeltje, de echtgenote van Heer Bommel.

Het rijkelijk geïllustreerde boek is een ode aan het avontuur dat slechts genoten kan worden door vrije geesten als Bommel en Poes. Hulde! RB

Heer Bommel en Tom Poes: Het lastpak

Hardeman & Goorhuis
Bezige Bij 2016
ISBN 978-90-234-9981-7
Prijs €14,99
128 pagina's
Zwart/wit (sk)

!!!!

Mammoet (Over Theo, een van de beste jongens ooit)

Melvin & Boonen
Eenhoorn 2016
ISBN 978-94-6291-171-0
Prijs €14,50
104 pagina's
Kleur (hk)

!!!

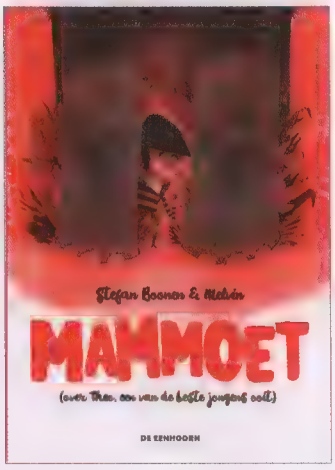

Zwaarmoedig verhaal met puber

In een van de realiteit afgesneden puber gaan de gedachten op de loop. Hij wordt heen en weer geslingerd tussen waan en werkelijkheid. Daartoe op de huid gezeten door zijn megalomane ouders, die in hem een toekomstig leider zien. Het zwaarmoedige verhaal concentreert zich rond Theodore Bob Prinsel de eerste. En niemand anders.

Om hem voor te bereiden op zijn droeve tocht moet hij onder meer leren dansen, judoën, rekenen, voetballen en zingen. Bovendien weet hij het een en ander over mammoetdrollen. Deze nutteloze kennis buit hij uit in zijn vriendschappen en magisch-realistische fantasieën.

De illustrator **Melvin** werkt in een karikaturale stijl; het scenario is van **Stefan Boonen**. Het jeugdboek heeft de vorm van een grafische roman. RB

Onbeantwoorde liefde en mateloos verdriet

Piet Paaltjens, het alter ego van de Nederlandse dichter en predikant **François Haverschmidt** (1835-1894), is misschien wel de bekendste schrijver van de Nederlandse Romantiek.

Haverschmidt, ook wel geschreven als HaverSchmidt, deed voorkomen alsof de gedichten van Piet Paaltjens aan hem waren toevertrouwd om er een bundel van te maken. Omdat het dit jaar 150 jaar geleden is dat *Snikken en grimlachjes*, de bekendste poëziebundel van Piet Paaltjens, in Schiedam werd uitgegeven heeft **Marc Weikamp** een aantal gedichten voorzien van tekeningen. Deze grafische gedichten zijn een vermenging van twee tijden: de taal uit de 19e eeuw met beelden uit de 21e eeuw; zo passeert bij voorbeeld André Hazes sr. de revue.

Grafisch ontwerper/illustrator Weikamp heeft een voorliefde voor romantische melancholie en zwarte humor. Voor Piet Paaltjens in beeld selecteerde hij negen gedichten waaraan hij met pen en inkt zijn visie gaf. De sfeervolle tekeningen ademen de sfeer uit van onbeantwoorde liefde en mateloos verdriet, maar net als in de gedichten van Piet Paaltjens is het heel wel mogelijk dat met deze gevoeligheden een loopje wordt genomen. Een mooi initiatief om deze poëet weer eens voor het voetlicht te halen; wel jammer dat Weikamp tekstueel steken heeft laten vallen. BP

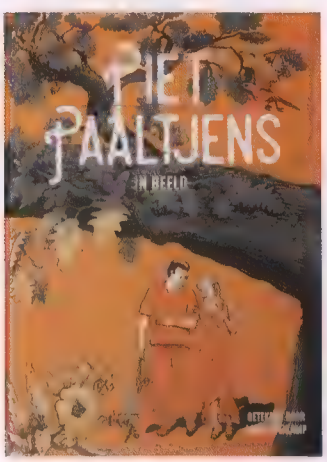

Piet Paaltjens in beeld

Weikamp & Paaltjens
Strip2000/Syndikaat 2016
ISBN 978-94-6280-250-6
Prijs €14,95
60 pagina's
Kleur (hk)

!!!

Céline en de kolonie van collaborateurs

Brizzi & Brizzi & Malavoy
Xtra 2016
ISBN 978-94-90759-87-2
Prijs €19,95
104 pagina's
Zwart/wit (hk)

!!!

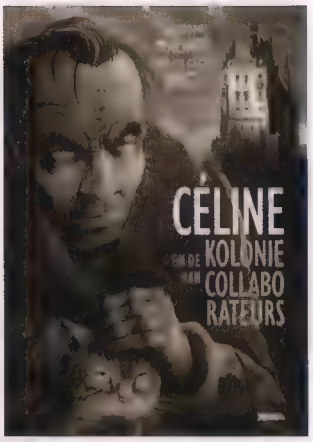

Eén groot krankzinnigengesticht

Louis-Ferdinand Céline debuteerde in 1932 met de roman *Voyage au bout de la nuit* (in het Nederlands vertaald als *Reis naar het einde van de nacht*). Het boek werd onmiddellijk een omstreden succes. Geliefd omwille van het gedurfde en vernieuwende taalgebruik, verguisd vanwege het inktzwarte wereldbeeld. In 1936 vestigde Céline definitief zijn naam als schrijver met *Mort à crédit (Dood op krediet)* waarin hij stilistisch een stap verder ging (de drie puntjes ...) en explicieter werd in zijn volks en ongekuiste taalgebruik ('Ze is één en al kut... 't Is te erg... Eigenlijk moet ik ervan kotsen...'). Beide boeken behoren inmiddels tot de wereldliteratuur. Jacques Tardi heeft de twee romans op magistrale wijze geïllustreerd.

Maar hierna is Céline als auteur over zijn hoogtepunt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontpopt hij zich als een rabiaat antisemiet en heult hij met de Duitsers. Na de invasie van de geallieerden vlucht hij met zijn collaborerende landgenoten naar Duitsland en komt later in Denemarken terecht. In afwachting van zijn veroordeling wegens verraad zit hij in Denemarken anderhalf jaar in de gevangenis. In 1951 krijgt hij amnestie en keert hij terug naar Parijs. Hij schrijft er in de jaren 1950 en 1960 een trilogie over zijn vlucht door Duitsland: *D'un château l'autre*, *Nord* en *Rigodon*.

En verder...

(!!!) **Alex 35:** Het goud van Saturnus (Venanzi/Valmour, Casterman). De schatkamer van Rome wordt leeggehaald en Alex en Enak worden als schuldigen aangewezen. Dat laten de vrienden niet op zich zitten. Met veel vaart geschreven scenario dat gepaard gaat met de nodige actie. Er passeren wel heel veel namen de revue. BP

(!!!) **Arthus Trivium 2: De derde magiër** (Landa/Raule, Dargaud). Donker getekende strip over monsters, magiërs en de oude wijze Nostradamus die gedwongen wordt zijn geheim prijs te geven aan de doodgewaande meester Scaliger. Arthus Trivium zet alles op alles om hem te redden? TdK

(!!) **Assassin's Creed Conspiracies 1: Die Glocke** (Dorison/Hostache, Ballon). Eddy Gorm, een Londense docker, gaat, nadat zijn vrouw en kinderen door Duitse bommen zijn omgekomen, voor de Amerikanen werken. Als dubbelagent infiltreert hij in een nucleair Nazi-programma. Dan slaat het scenario op hol en belandt Eddy in een al eeuwen durend conflict tussen de Orde van de Tempeliers en de Broederschap van de Assassijnen. Het tekenwerk mag er zijn. BP

(!!) **De Blauwbloezen 60: Carte blanche voor een Blauwbloes** (Lambil/Cauvin, Dupuis). Deze systeemstrip blijft maar doordaveren. In dit jubileumdeel raakt sergeant Chesterfield zijn geheugen kwijt. BP

(!!) **Buck Danny 55: Defcon One** (Formosa/Zumbiehl, Dupuis). Jane Hamilton, alias Lady X, wil Buck Danny te grazen nemen door een oorlog tussen de Verenigde Staten en China uit te lokken en het vliegdekschip USS Ronald Reagan, waarop Buck Danny gestationeerd is, tot zinken te brengen. De actiescènes kunnen er mee door. Defcon betekent Defense Readiness Condition. BP

(!!!) **De Cambridge Five 2: 54 Broadway** (Neuray/Lemaire, Casterman). Nazi-Duitsland valt ondanks een niet-aanvalspact de Sovjet Unie binnen. Stalin heeft het helemaal gehad met de Cambridge Five. Goed gedocumenteerd relaas dat gebukt gaat onder een gebrek aan actie. BP

(!!) **Evert Kwok 6: Droge humor, woordgrappen en bananen** (De Blouw/Evenboer, Syndikaat/Strip2000). Klein boekje vol vrolijke ongein met af en toe een voltreffer. En dan is €8,95 best

Onder de in het Nederlands wat knullig allitererende titel *Céline en de kolonie van collaborateurs* hebben de schrijver **Christophe Malavoy** en de tekende broers **Paul** en **Gaëtan Brizzi** deze Duitse trilogie in een beeldverhaal gevat. Zoals gezegd behoort deze trilogie niet tot de hoogtepunten in het oeuvre van Céline. Het is een hallucinante, koortsige beschrijving van Célines omzwervingen door een ineenstortend Duitsland. Veel stijl en weinig coherentie. Het mag gezegd, Malavoy en de broers Brizzi hebben deze sfeer weten te vangen. De omzwervingen worden neergezet als een helletocht door een land dat in één groot krankzinnigengesticht lijkt te zijn veranderd. Waan en werkelijkheid, hallucinatie en fabulatie lopen onontwarbaar door elkaar heen. Céline wordt treffend neergezet als een ontredderde, verbitterde man die zich niet als collaborateur maar als slachtoffer beschouwt. Maar ondanks de onmiskenbare kwaliteiten van de scenarist en tekenaars mist het album brille en virtuositeit, simpelweg omdat die ook in de originele trilogie ontbraken. Toen hij het drieluik schreef, was Célines genialiteit allang verdampt. De auteurs hadden zich – gelijk Jacques Tardi – beter aan zijn meesterwerken gewaagd. TB

De gekte van Magritte

De beroemde wolken van Magritte sieren het omslag van de surrealistische kroniek rond de invloedrijke kunstenaar. Het verhaal van scenarist **Vincent Zabus** gaat over de onwetende Charles Singulier die op een dag een bolhoed koopt die van Magritte blijkt te zijn geweest. Het is de aanzet naar een verhaal dat zich ontvouwt als een onwerkelijke opdracht om Magritte te doorgronden. De arme Charles krijgt namelijk de hoed niet meer van zijn hoofd.

Aan de hand van historische feiten en het veelzijdige werk van de rebelse Magritte gaat Charles op weg door een wereld van dubbele deuren, vreemde ontmoetingen en perspectivische onjuistheden, op zoek naar een manier om de opdracht op te lossen of te ontrafelen. Geen kleinigheid, want heel veel houvast heeft hij niet. Sterker, hij heeft geen idee. Maar is dat in de wereld wel duur. BP

(!!!!) **Gelukkige tijden** (Warnauts/Raives, Lombard). Deze uitgave binnen de collectie *Getekend* geeft een beeld van de roerige jaren 1958-1962. De onafhankelijkheid van Belgisch Congo, de opstand in Algerije en de bouw van de Berlijnse Muur passeren de revue. Eric Warnauts en Guy Raives werken al 25 jaar samen. Warnauts doet de tekst en Raives de inkleuring en de rest doen ze samen. BP

(!!) **De hartendiefjes 1: Een droomprinses voor Soezie** (Beka/Crip/Maela, Ballon Media). In de gemeenschap van de Elfen vormen de hartendiefjes een stel apart. Hun vaste arbeid ligt in het samenbrengen van mensenkinderen. Hun invloed zorgt ervoor dat de liefde explodeert. In Parijs, de stad van de liefde, zoeken zij een droomprins voor de dochter van de schone slaapster. Dat proces gaat over de top, maar het kleine volkje zal met zo'n sprookje in zijn sas zijn. RB

(!!) **I.R.S 17: Larry's Paradise** (Vrancken/Desberg, Lombard). *I.R.S.* staat voor Internal Revenue Service, de belastingdienst van de Verenigde Staten. Speciaal agent Larry lijkt de zijde van het grote geld te hebben gekozen. Houterige, onsympathieke types

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

van Magritte niet juist een voordeel?

Samen met een mevrouw van het museum – heet zij Georgette, zoals de vrouw van Magritte? Hij komt het niet te weten – en zijn officiële biograaf reist Charles door het leven van de surrealist. Hij spreekt met schilderijen en is er later een onderdeel van, maar nergens gaat het verhaal zelf verloren in de chaos: daarvoor is het gegeven van de opdracht en de zoektocht te sterk.

Het tekenwerk van **Thomas Campi** is een vreemd genoegen en past daarmee naadloos. Als je je overgeeft aan de gekte van Magritte, en dat valt uiteindelijk best mee, dan is het een prachtverhaal met een betoverend slotscène. SN

Magritte – Een surrealistische kroniek

Campi & Zabus
Lombard 2016
ISBN 978-90-5581-935-5
Prijs €16,95
64 pagina's
Kleur (hk)

!!!!!

Gemiste kans

De Belg **Wauter Mannaert** heeft op scenario van **Max de Radiguès** het ware levensverhaal getekend van Usher Fellig, bijgenaamd Weegee. Hoewel de strip ruim 120 bladzijden telt, is zijn leven oppervlakkig weergegeven. Weegee is fotograaf in het New York, zo rond het einde van de jaren 1930. Om zijn foto's te verkopen aan uitgeverijen neemt hij een loopje met de waarheid en legt hij lijken zodanig neer zodat hij er een verhaal bij kan vertellen. Dat dit het politiewerk bemoeilijkt, interesseert hem niet. Hij leeft voor zijn foto's en wil steeds als eerste ter plaatse zijn bij ongevallen. Het wordt een obsessie voor hem en zorgt voor nachtmerries. Daarnaast klaagt hij steen en been over het gebrek aan erkenning.

Usher, oftewel Arthur, met als bijnaam Weegee, wordt weggezet als een manipulatief, ondankbaar, narcistisch, vervelend kereltje. Ik had liever een positiever verhaal gelezen van deze 'selfmade man'. Hoe hij bij voorbeeld als immigrant, geboren in 1899, Amerika binnenkwam en als veertienjarige al begon te werken en zich het fotograferen eigen maakte om geld te verdienen. Hij was de eerste die toestemming kreeg om met de politie mee te luisteren. Ook wist Weegee binnen te dringen in de kringen rond Hollywood en experimenteerde hij met fotografie. Zaken die niet of onvoldoende belicht worden in deze strip.

Heel kort wordt stilgestaan bij het feit dat hij zijn bijnaam dankt aan het fonetisch weergeven van het Ouijabord, waarmee je in contact zou komen met geesten. Hij was natuurlijk vanwege de politieradio bij een overlijden snel ter plaatse, maar de grap ging rond dat hij dat bord gebruikte om te achterhalen wanneer iemand de pijp uitging. MvM

Weegee – Serial Photographer

Mannaert & De Radiguès
Biloan 2016
ISBN 978-94-6210-455-6
Prijs €19.95
128 pagina's
Zwart/wit (hk)

!

Baviaan, hospitaalhond en circusolifant in WO I

Cher ami is de boekvorm van een animatieproject van filmmaker **Joost Wynant**. Hij koos als onderwerp de lotgevallen van een drietal dieren dat gedurende de Eerste Wereldoorlog een belang-

EN VERDER...

figureren in een matig verhaal. Het album wordt verrijkt met een aantal werktekeningen. De serienaam I.R.S. heeft ineens geen slotpuntje meer. BP

(!!!!) **Kappie 130: Kappie en de despoot van Mespoot** (Toonder/Wijn, Stripstift). De bemanning van de aloude sleper De Kraak lijdt onder een hittegolf. Een oude vriend brengt verkoeling. Voor Kappie, de Maat en de Meester er erg in hebben worden zij verdacht van ondermijning van het lokale gezag. RB

(!!!!!) **De laatste aanval** (Tardi/Grange, Casterman). Magistrale harde-kaftuitgave over de strijd in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog. Tardi laat de gevechtshandelingen, de slachtpartijen en de ontberingen zien door de ogen van de hospik Augustin. Aan de hand van hem trekken we het niemandsland binnen. Bij het album is een indrukwekkende CD gevoegd met zang en begeleiding van Dominique Grange en Accordzéâm die het verhaal een extra dimensie geeft. BP

(!!!) **De laatste tempelier 6: De eenarmige ridder** (Rocce/Khoury, Dargaud). Slotdeel van het tweede 'seizoen' van deze bewerking van de roman *De vloek van de tempeliers*. Scenarist is ook de schrijver van de roman: de Libanees Raymond Khoury. In deze avonturenstrip wordt jacht gemaakt op geheime Bijbel-stukken en komen religieuze spanningen tot een kookpunt. Spannend, want Dan Brown-achtig, maar niet geheel geslaagd omdat je merkt dat het een 'roman-in-een-strip' is vanwege het overvloedige tekstgebruik. Tekenwerk van Bruno Rocco ziet er goed uit, met een mooie inkleuring van Magali Paillat. RS

(!!!!) **Lucky Luke naar Morris 7: Het beloofde land** (Achdé/Jul, Lucky Comics). Knap verhaal van Jul waarin de held een orthodoxe joodse familie door het Wilde Westen loodst. Veel typisch joodse gebruiken en gewoonten komen voorbij, alsmede ontmoetingen met toekomstige bekende Amerikanen als Albert Einstein, de Marx Brothers en Isaac Stern. Ten slotte krijgt Luke van de heer Levi-Strauss een spijkerbroek aangeboden. BP

(!!!) **Orakel van de maan 4: De dochter van de wijze** (Griffo/Lenoir, Ballon Media). We volgen in deze serie het veelbewogen leven van Giovanni. Hij wordt gegeseld, tot persoonlijke slaaf gemaakt, wordt maar net van amputatie van een hand gered en ontmoet de knappe Esther. Dromerige vertelling waarin schrijver-filosoof Frédéric Lenoir zijn kijk op het leven uitlegt. TdK

(!!!!) **Het rechte pad 2: De nacht van de griezel** (Lupano/Tanco,

rijke rol tijdens de gevechtshandelingen heeft gespeeld. Het is een voorstelling geworden waarin drie animatiefilms, gecreëerd door drie verschillende tekenaars, worden ondersteund met muziek van de band Yuko.

Gustavo Garcia trapt af met de belevenissen van de baviaan Jackie. Als zijn baasje in Zuid-Afrika zich meldt als vrijwilliger gaat de aap met hem mee en wordt de mascotte van zijn eenheid. Deze episode is heel filmisch neergezet. **Ivan Petrus Adriaenssen**, die al twee gerenommeerde albums over de Grote Oorlog op zijn naam heeft *(Elsie en Mairi, Afspraak in Nieuwpoort)*, heeft de avonturen van de Amerikaanse bullterriër Stubby op zich genomen. Deze veelvuldig gedecoreerde hospitaalhond verricht belangrijk werk in de loopgraven en krijgt bij terugkeer in de Verenigde Staten een heldenontvangst. Ten slotte neemt de bekroonde animatiefilmer **Roman Klochkov** de bizarre geschiedenis van de door de Duitsers gevorderde circusolifant Jenny op zich. Hij benadert het onderwerp alsof hij een kinderboek illustreert.

Wynant gebruikte de stripbeelden om er drie stille tekenfilms van te maken (demo op *www.cherami.be*). De band Yuko schreef de soundtrack die via de bijgevoegde CD beluisterd kan worden. Wat de boekvorm van *Cher ami* ontbeert is de bezieling die de cinema met zich meebrengt, daarom was een bijgevoegde DVD van grotere toegevoegde waarde geweest. BP

Cher Ami – Ode aan de dieren in de Eerste Wereldoorlog

Lannoo 2016
ISBN 978-94-014-3781-3
Prijs €24,99
120 pagina's
Kleur (sk)

!!!

Silvester). Slot van de belevenissen van de vier oorlogswezen op de landbouwschool en op het kasteel. De griezel blijkt een dubbele agenda te hebben. Sfeervolle illustraties van Morgann Tanco naar een goed scenario van Wilfrid Lupano. Lorien zorgde voor de inkleuring. BP

(!!!) **De reis van de vaders – Tweede eeuw – De exodus volgens Yona 4. Transhumance** (Ratte, Gorilla). Laatste deel van deze cyclus. De exodus van de Joden is nu echt begonnen, de Rode Zee ligt achter hen en het Beloofde Land wenkt. Goed verteld en grappig getekend door David Ratte. De serie ontving de Internationale prijs voor Christelijke strips Angoulême 2008 en de Jubileumprijs 2011. BP

(!!) **Rooie oortjes 47** (Alberto/Harren, Boemerang/Leeuw). De grappen over seks zijn nog niet op, zo bewijst Rob Harren. Het niveau is zeer wisselend en varieert van uitgekauwde en voor de hand liggende open deuren tot mooie woordspelingen en verrassende clous. TdK

(!!!!) **Sneeuw – De oorsprong 1: De twaalf** (Vignaux/Convard, Ballon Media). Sterke start van een ambitieuze reeks. In een door koude geteisterd Rome probeert een zeer geheim genootschap te

ADVERTENTIE

AKIM.nl

Waarom bestellen bij akim.nl ?

- Snelle service
- Uit voorraad leverbaar
- Snel en gemakkelijk betalen
- Niet goed geld terug

Vragen? mail naar info@akim.nl

AKIM

Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

Hans Fallada – De drinker

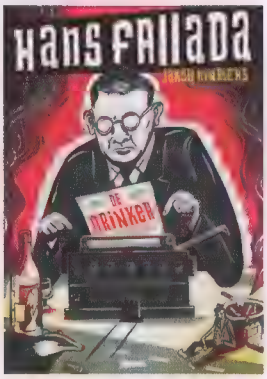

Hinrichs
Xtra 2016
Prijs €24,95
ISBN 978-94-90759-86-5
176 pagina's
Kleur (hk)

(!!!!!)

Prosit

Berlijner **Jakob Hinrichs** creëerde met *De drinker* een heerlijk leesbare grafische roman over twee levens; het ene waargebeurde leven van Hans Fallada (pseudoniem voor Rudolf Ditzen, 1893-1947), en het andere fictieve leven van hoofdpersoon Erwin Sommer uit de roman *De drinker* (*Der Trinker* uit 932, pas een paar jaar geleden in het Nederlands vertaald) van Fallada.

In het nawoord verantwoordt Hinrichs zich voor deze mix van feit en fictie, maar dat is nergens voor nodig; net als in bij voorbeeld de filmwereld mag de bewerker vrijelijk schrappen en toevoegen, juist dan ontstaat er iets oorspronkelijks. Fuck Close-readers!

Ditzen schrijft *De drinker* in de cel waarin hij is opgesloten nadat hij op zijn vrouw schoot (en miste). En dit is niet zijn eerste contact met justitie! Begrijpelijk dat Hinrichs ook de karakterdrinker Ditzen/Fallada zijn rol geeft op dit benevelde schouwtoneel. Op een fraaie twee-paginatekening zit Fallada links in de cel te schrijven over Sommer, die zich op de rechterbladzij bevindt, de tekstballon van de laatste staat dan weer links: mooi!

Hinrichs speelt ingenieuze spelletjes in dit ogenschijnlijk simpele verhaal: de fictieve Erwin Sommer is net ontslagen en zal zich met opzet en fanatiek naar de vaantjes gaan drinken. Dat weet de lezer dan nog niet, maar wij zien met Sommer al wel een hallucinant aan een lantaarnpaal hangen. Vijftig bladzijden later weten we dat dat Fallada is, wanneer Hinrichs patiënt Fallada's 'Feitenrelaas over het geluk morfinist te zijn' invoegt als echt invoegsel. Handig: Fallada draagt een bril, Sommer niet. Dan zijn er nog tientallen andere grollen met affiches en bedwantsen.

Hinrichs publiceerde eerder zijn bewerking van Arthur Schnitzlers *Traumnovelle* en, net uit, *Der fliegende Proletarier* van Majakovski. Zijn stijl is een hippe, al dan niet digitaal opgeroepen vintage houtbloklook, een grafische aanpak die in de lucht hangt, zo liet Blexbolex in de vorige Stripschrift zien. En met Masereel noemen heb je mij al helemaal. Mooi detail: vertaler Anne Folkertsma schreef ook een Nederlandstalige biografie van Fallada. Nog een detail, iets minder leuk: Hinrichs bronnen staan alleen in het Duits vermeld, sommige zijn wel vertaald. Wel weer leuk: de advertentie van Fallada's uitgeverij in Nederland, Cossee. Laatste leuke detail: uitgeverij Xtra heeft gelukkig de overbodige toevoeging 'literaire' bij 'graphic novel' zoals die op de flyer staat, weggelaten. WM

Capa – De vallende ster

Silloray
Casterman 2016
ISBN 978-90-303-7165-6
Prijs €19,95
88 pagina's
Kleur (hk)

(!!)

Het leven als een diavoorstelling

Endre Ernó Friedmann is beter bekend geworden als Robert Capa. Capa maakte naam als oorlogsfotograaf en als oprichter van het persfotoagentschap Magnum Photos. In 1954 kwam hij aan zijn einde toen hij tijdens de eerste Indochinese oorlog in Zuidoost-Azië op een landmijn liep. Hij had een succesvolle carrière, leidde een avontuurlijk leven, verkeerde tussen beroemdheden, sliep met de knapste actrices uit Hollywood, dronk als een tempelier en vergokte een fortuin. Alle ingredi-

EN VERDER...

voorkomen dat de boze buitenwereld toeslaat. Gaaf tekenwerk van Fred Vignaux naar een bizar scenario van Didier Convard en Éric Adam. BP

(!!!!) **Ster van de woestijn 3** (Labiano/Desberg, Dargaud). Start van een nieuwe indianencyclus. Werden de eerste twee delen nog getekend door Enrico Marini, deze uitgave is het werk van Hughes Labiano. Scenarist blijft Stephen Desberg. Knap verteld en uitgebeeld verhaal over de opmars van de blanken in indiaans gebied. BP

(!!!) **Tamara 11: Wat een familie!** (Darasse/Bosse/Zidrou, Strip2000). Geslaagde humorstrip over adolescente Tamara en haar familie- en vriendenkring. De strip wordt in *Spirou* voorgepubliceerd. Gelukkig nam Strip2000 de moeite de albumuitgaven te continueren nadat Dupuis de vertaling staakte. RS

(!!!) **Trollen van Troy 21: Het goud van de trollen** (Mourier/Arleston, DLC). Arleston weet zijn trollenuniversum keer op keer uit te breiden. De ontdekking van een goudader nabij hun verblijfplaats lokt allerlei avonturiers waarop ze duidelijk niet zitten te wachten. Genre: humoristisch avontuur. TdK

(!!!!) **Vincent – Heilige tussen de musketiers** (Dufaux/Jamar, Dargaud). Dit avontuur speelt zich af in 1643, het eind van de regeerperiode van Lodewijk XIII. Het is geïnspireerd op het leven van Vincentius a Paulo, die op goede voet staat met de groten der aarde en zelfs heilig zal worden verklaard. Goed getekend en boeiend verteld. BP

(!!!!) **De vleugels van de aap 1: Wakanda** (Willem, Gorilla). Vlot getekende serie van Étienne Willem met dieren in een mensenrol met veel actie en een sfeervol gebruik van het kleurenpalet. Inspiratie lijkt opgedaan bij de series Canardo en Blacksad, voorwaar geen verkeerde voorbeelden. TdK

(!!!!) **Zaza gravures 2: Het geheim van het konijn** (Storme, Bezige Bij). Gravures met hilarische onderschriften. In drieëntwintig hoofdstukken, ingeleid door onder meer Jules Deelder, Drs. P, Godfried Bomans en Zuster Alexina, verrast Zaza met ongehoorde absurditeiten. De gravures verschenen eerder in tijdschrift *Knack*. BP

(!!!!) **Zeven ruiters 2. De prijs van het bloed** (Raspail/Terpant, Silvester). Door Jacques Terpant meesterlijk getekend, wonderlijk verhaal over een groep ruiters op onderzoek naar

enten voor een meeslepende biografie zijn aanwezig. Het is niet meer dan toepasselijk dat **Florent Silloray** ervoor gekozen heeft het leven van de fotograaf in een beeldverhaal te gieten.

'De vallende ster' is de ondertitel die Silloray aan zijn grafische roman heeft gegeven. En dat geeft al aan hoe hij denkt over de carrière van Capa. Silloray begint zijn vertelling in januari 1954, als Capa in de Zwitserse Alpen probeert te herstellen van wat we tegenwoordig een post-traumatisch stress-syndroom zouden noemen. Van herstel zal het niet meer komen. Uit geldnood accepteert Capa tegen wil en dank een opdracht van Life om verslag te doen van de Indochinese oorlog. Met het bekende roemloze einde. Het creatieve hoogtepunt van zijn carrière had hij toen echter al ruimschoots achter de rug. Althans in de visie van Silloray. Zijn beste werk leverde Capa als oorlogsfotograaf in de Spaanse burgeroorlog en nadien tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarna verdiende hij enkel nog de kost als societyfotograaf en maakte pretentieloze kiekjes van de beau monde. Geldgebrek, een gokverslaving, een niet te stillen dorst en een al te promiscue levenswandel hadden hun tol geëist.

Silloray brengt het allemaal in beeld in sepia steunkleuren met het oogmerk de lezer terug te werpen naar de sfeer van de jaren 1940 en 1950. Zo wordt de lezer geleid langs de taferelen die Capa gevat heeft in inmiddels iconisch geworden foto's. Zo is er de sterfscène van de anarchist Federico Borrell García tijdens een aanval op Franco's troepen. De foto werd voor het eerst gepubliceerd in 23 september 1936 en is inmiddels wereldberoemd, al is er ook gesuggereerd dat de foto in scène is gezet. Wat aardig is, is dat Silloray niet kiest voor een reproductie van de foto, maar de keuze maakt Capa te tonen terwijl hij de foto schiet. Deze werkwijze is de ruggengraat van Silloray's aanpak. Al die kiekjes van een fotograferende Capa in verschillende omstandigheden laten een indruk achter dat de lezer naar een diavoorstelling over het leven van Capa zit te kijken. Deze indruk wordt versterkt doordat Silloray braaf het oeuvre volgt en zich nauwelijks waagt aan een verdieping van het karakter van zijn hoofdpersoon. Al met al een vrij zoutloze opeenvolging van kiekjes die nooit de lezer bij de lurven weet te pakken. TB

---

het verdwenen leven. Dit tweede album van een drieluik is gebaseerd op de gelijknamige roman van Jean Raspail. BP

(!!!!) **De zielenvreter 2: De poort** (Boutin-Gagné/Lapierre, Silvester). De inwoners van het Ierse dorp zijn aanvankelijk blij dat het onsympathieke beest is gedood maar die stemming slaat al gauw om als blijkt dat hij een poort bewaakte waarachter zich een plaag bevindt die nog veel minder gewenst is. Vlotte aflevering met veel actie en geweld. TdK

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

ADVERTENTIE

Yendor
Stripboekenwinkel anno 1977

Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Nederland

010-4331710
info@yendor.nl

of bestel online
www.yendor.nl

ADVERTENTIE

EERSTE JAARGANG • NUMMER 3 • DECEMBER 2016 STRIPGLOSSY.NL

STRIP GLOSSY

NU VERKRIJGBAAR IN DE WINKELS EN VIA WWW.STRIPGLOSSY.NL – 144 PAGINA'S DIK!

Service spread

Agenda

Aanvullingen? Vertel het ons! Stuur nieuws over beurzen, exposities of andere interessante stripevenementen aan **agenda@stripschrift.nl** of naar **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.**

t/m 10 maart 2017 Expo 'Elsje – 10 jaar rebels', Museum Strips!, Wijnhaven 32, Rotterdam, info: www.stichtingstrips.nl
t/m 26 maart 2017 Expositie 'Fix und Foxi', Wilhelm Busch – Deutsches Museum für Karikatur und Zeichenkunst, Georgengarten 1, Hannover, Duitsland, info: www.karikatur-museum.de
t/m 30 maart 2017 Expo 'Willems wereld – 1001 tekeningen van Aloys Oosterwijk', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 31 maart 2017 Expo 'Willem retour - Overzichtstentoonstelling van Bernhard 'Willem' Holtrop', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 10 april 2017 'Gaston, au-delà de Lagaffe', Bibliothèque Centre Pompidou, Entrée Rue Beaubourg, Parijs, Frankrijk, info: www.bpi.fr/agenda/gaston-au-dela-de-lagaffe
t/m 16 april 2017 Expositie 'Kuifje in Train World', Train World, Prinses-Elisabethplein 5, Schaarbeek (Brussel), België, info: www.trainworld.be
t/m 28 mei 2017 Expo 'Coverkunst', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 19 juni 2017 Expo 'Nero & Co. – Sport!, Marc Sleen Museum, Zandstraat 33-35, Brussel, België, info: www.marc-sleen.be
t/m 3 september 2017 Expo 'Gipi of de gevoelige kracht', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 30 oktober 2017 Expositie 'Shoah et bande dessinée/The Holocaust and Comics', Shoah Memorial, Rue Geoffroy-l'Asnier 17, Parijs, Frankrijk, info: http://expo-bd.memorialdelashoah.org
4 t/m 5 maart 2017 De Stripdagen 2017, De Broodfabriek, Volmerlaan 12, Rijswijk, info: www.destripdagen.nl
5 t/m 7 mei 2017 Internationaal Stripfestival Antwerpen, binnenstad rond de Groenplaats, Antwerpen, België info: www.isa-festival.com

In de schijnwerper

Train World, Kuifje en François Schuiten

De eerste tijdelijke tentoonstelling van het nog jonge museum Train World in de Brusselse wijk Schaarbeek is gewijd aan Hergé en Kuifje. De beroemde stripreporter pakte tijdens zijn avonturen regelmatig de trein. Als blikvanger van de expositie *Kuifje in Train World* staat pal voor het station Schaarbeek een ketelwagen in de kleuren van de bekende Loch Lomond-whisky. In de loketten zaal van het station zijn de belangrijkste personages uit *Kuifje* terug te vinden, alsmede het bronzen standbeeld van Kuifje en Bobbie van Nat Neujean. In de hallen van het museum wordt op diverse plekken aandacht besteed aan de 'symbiose tussen de fascinerende treinwereld en de avonturen van Kuifje', zoals tijdens de opening van de expositie begin december 2016 werd gemeld.

Veel van dit alles is ook terug te vinden in de uitgave *Hergé - Kuifje en de treinen* (ISBN 978-90-303-7126-7) van uitgeverij Casterman. Het is niet de officiële catalogus want dit naslagwerk kwam al in 2015 uit in het kader van de opening van het museum in september van dat jaar. Train World is overigens

Foto: Rik Sanders

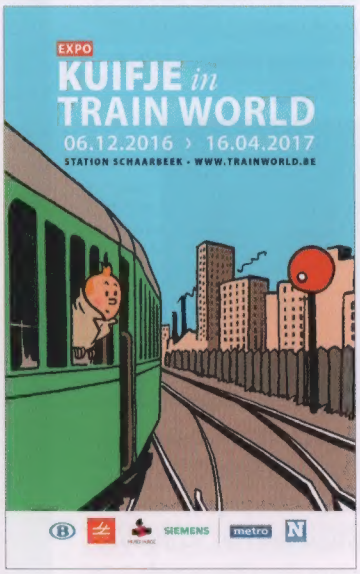

vormgegeven door treinfanaat François Schuiten, die eerder de inrichting van twee metrostations – Hallepoort in Brussel en Arts et Métiers in Parijs – voor zijn rekening nam. En hij maakte een strip *(Schoonheid)* over de beroemde Belgische stoomlocomotief 12.004. In de museumhallen zijn talloze illustraties van Schuiten te zien en hij stelde de museumcatalogus samen.

Kortom, genoeg reden om een bezoek te brengen aan dit fraaie nationale spoorwegmuseum van België. Of zoals directeur Piet Jonckers op een vraag na de opening antwoordde: 'In tegenstelling tot het Spoorwegmuseum in Utrecht is dit geen attractiepark. Wat veel Nederlanders niet weten is dat België in 1835 als eerste land op het Europese continent startte met de aanleg van een spoorwegnet. En ook op andere gebieden hebben wij een voortrekkersrol gespeeld, zoals met het bouwen van locomotieven, het ontwerpen van spoorviaducten en het internationaal reizen per spoor.' RS

Meer info: zie Agenda.

Het vak

Het vak is bestemd voor prijswinnaars in het roerige stripwereldje, alsmede voor meldingen van functiewijzigingen, wisselingen van uitgever of distributeur, verhuizingen... Hier leest u er alles over. Stuur mutaties aan **hetvak@stripschrift.nl** of naar **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.**

Jessica Swinkels is per 1 februari 2017 gestopt als directeur van de Toonder Compagnie. Ze trad twee jaar geleden aan om het 75-jarig jubileum van Tom Poes vorm te geven en een aantal nieuwe activiteiten op te zetten. De Stichting Het Toonder Auteursrecht, enig aandeelhouder van de Toonder Compagnie, is bezig een nieuwe invulling te geven aan de exploitatie van de rechten op het oeuvre van Marten Toonder. Daarop vooruitlopend is, in goed overleg, besloten de samenwerking te beëindigen.

De 'Grand Prix du festival d'Angoulême 2017' is naar de Zwitserse tekenaar **Cosey** (*Jonathan*) gegaan. Hij mag gastcurator zijn voor de editie in 2018. Andere opvallende prijzen: een dubbele prijs voor **Matthieu Bonhomme** met *De moordenaar van Lucky Luke* (de Prix des Lycées en de Fauve d'Angoulême – Prix du public cultura) en een jeugdprijs voor nieuw *Mickey Mouse*-werk, gemaakt door Tébo.

Foto: 9e Art+

Albert van Beek (1927) krijgt tijdens De Stripdagen in Rijswijk de Bulletje & Bonestaak Schaal 2017. De prijs wordt sinds 2003 door het bestuur van Het Stripschap toegekend aan stripmakers die aan de wieg hebben gestaan van het Nederlands beeldverhaal of de strip in Nederland op de kaart hebben gezet. Van Beek begon zijn loopbaan bij de Toonder Studio's in de Tweede Wereldoorlog en legde zich vanaf de jaren 1950 toe op het maken van kinderboekenillustraties en reclamewerk en later schilderijen.

Uitgeverij **De Bezige Bij** stopt definitief met zijn stripfonds Oog & Blik, dat het in 2010 had overgenomen. Voorraadrestanten die de uitgever wilde vernietigen, zijn gekocht door stripdistributeur Strips in voorraad en gaan in de ramsj. Op een aantal courante uitgaven na die De Bezige Bij zelf nog verkoopt.

In Memoriam

Ton Beek blijkt op 27 oktober 2016 op 90-jarige leeftijd te zijn overleden. De Amsterdammer werkte twintig jaar (1946-1966) bij de Toonder Studio's aan series als *Koning Hollewijn, Panda* en *Kappie* en was betrokken bij *Tom Poes Weekblad*. Beek tekende ook een eigen strip – *Birre Beer* – die in de tweede helft van de jaren 1950 in *Algemeen Handelsblad* stond en later in *Trouw* en *'t Kapoentje*. De verhalen werden geschreven door Phiny Dick, Andries Brandt en Eiso Toonder.
Verder maakte Beek talloze reclamestrips, werkte hij voor de studio van Joop Geesink (onder andere *Rick de Kikker*) en was hij freelancer voor De Geïllustreerde Pers waar hij *Yogi Beer*-verhalen voor de *Flintstones*-tijdschriften maakte. De tekenaar werkte in de jaren 1970 tevens voor diverse jeugdbladen, waaronder *Okki (Okki Bokki Boef), Jippo (Flip en Flossie), Bobo (De Bereboot)* en *Donald Duck* (illustratiewerk). Zijn laatste strips maakte Beek in de jaren 1980 voor het Zweedse Semic Press en dat waren *Pink Panter*-avonturen.

Jerry Dumas (Gerald Dumas) stierf op 12 november 2016 op 86-jarige leeftijd. Hij startte zijn loopbaan bij de studio van Mort Walker en die invloed is terug te zien in zijn strip *Sam & Silo* die ook in Nederland is verschenen, onder andere in *Stripkoerier, Mickey Maandblad* en *Flippie Flink (Semic tv strip)*.

Op 4 november 2016 wisselde de Britse tekenaar **John Gillatt** op 87-jarige leeftijd het tijdelijke voor het eeuwige. Gillatt tekende vele strips voor uitgever IPC/Fleetway waaronder de voetbalstrip *Billy's Boots*. Die strip is in Nederland bekend geworden onder de naam *De wondersloffen van Sjakie*.

De Franse striptekenaar **Marcel Gotlib** (Marcel Gottlieb) is op 4 december 2016 overleden op 82-jarige leeftijd. De tekenaar stond bekend om zijn absurde humor. Tot zijn werk dat ook in het Nederlands werd uitgegeven, behoorden strips als *Lobbes, Koos Voos, Waanzin Waanzuit* en *Hamster Joviaal*. Veel van zijn strips stonden in *Pep*. In Frankrijk was hij één van de drijvende krachten achter de striptijdschriften *L'Echo des savanes* en *Fluide Glacial*.

De Belgische journalist en stripscenarist **Jean-Luc Vernal** – pseudoniem van Jean-Luc van Kerkhove – is op 15 januari overleden. Medio december had hij al een beroerte gehad. Vernal is 72 jaar geworden. Hij is vooral bekend geworden als hoofdredacteur van weekblad *Kuifje* vanaf eind jaren 1970 tot 1988. Daarnaast schreef hij scenario's voor onder andere *Jugurtha* (met Hermann/Franz) en *Ian Kaledine* (Ferry)

en talloze (korte) historische strips voor diverse tekenaars.

Pascal Garray stierf op 17 januari aan de gevolgen van een hersentumor. Garray was een Belgische striptekenaar en stripscenarist die vooral werkte voor Studio Peyo. Daar tekende hij 7 albums van *Steven Sterk* en werkte hij mee aan 17 albums van *De Smurfen*. Vlak voor zijn dood had hij nog de tekeningen van het *Smurfen*-verhaal *De Smurfen en de paarse bonen* afgerond. Garray is 51 jaar geworden.

De 96-jarige Amerikaanse tekenaar **Dan Spiegle** is op 28 januari heengegaan. Hij geldt als één van de bekendste tekenaars in de Verenigde Staten omdat veel van zijn populaire strips waren gebaseerd op bekende films en tv-series. Zijn productie was enorm; hij werkte onder meer voor Disney, Hanna-Barbera en Marvel. In Nederland verschenen onder andere afleveringen van *De Robinsons*, *Flipper* en *Korak*; ook leverde hij bijdragen aan het *Donald Duck groot vakantieboek* in de jaren 1980.

Joop Wiggers, jarenlang uitgever van *Jan, Jans en de kinderen*, heeft op zaterdag 28 januari, ruim een week na het overlijden van maker Jan Kruis, zelf ook het loodje gelegd. Wiggers was al geruime tijd ziek. Hij verkocht in 1999, na 1139 afleveringen, de rechten van de strip in overleg met Kruis aan uitgeverij VNU/Sanoma. Opmerkelijk is dat VNU, dat onder andere damesblad *Libelle* uitgaf waar de strip in stond, oorspronkelijk geen brood zag in het uitgeven van albums van *Jan, Jans en de kinderen*. Daar sprong Joop Wiggers als kleine uitgever op in en dat legde hem geen windeieren.

Op 11 februari is **Jirô Taniguchi** op 69-jarige leeftijd overleden. De Japanse striptekenaar publiceerde in zijn loopbaan zo'n vijftig albums, waaronder diverse detectives en literaire strips. Uitgeverij Casterman heeft in Frankrijk veel van zijn werk uitgebracht; een aantal ervan is ook in Nederland verschenen, waaronder *Het dagboek van mijn vader*. Bij uitgeverij Scratch verscheen in 2015 nog *De wachters van het Louvre*.

Winnen

In januari verscheen *Kuifje in het land van de Sovjets* voor het eerst in kleur (zie Actua). In samenwerking met Ballon Media geeft *Stripschrift* drie exemplaren van de paperbackuitvoering cadeau aan inzenders van het goede antwoord op de volgende vraag:

De oplage van de Nederlandse kleurenversie van *Kuifje in het land van de Sovjets* is 25.000 stuks. Maar hoeveel albums verwachten Casterman en Moulinsart in 2017 internationaal te verkopen van dit nieuwe *Kuifje*-album?

Stuur het antwoord vóór 31 maart 2017 naar

Sovjet-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Mochten we te weing antwoorden ontvangen, dan wordt er geloot uit de inzenders die met hun schatting er het dichtst bij zitten. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Stripschrift

Jaargang 48 • Nummer 5 (450) • Maart 2017

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Ruben Acohen, Tijs Bagchus, Olav Beemer, Jan Booister, Ruud Booms, Peter Breedveld, Marq van Broekhoven, Toon van Driel, Hanneke Groenteman, Erik van der Hoeven, Aimée de Jongh, Frits Jonker, Hans Klaver, Marvin Kleinemeier, Teus de Kruijf, Just de Leeuwe, Martin Lodewijk, Willard Mans, Peter Martens, Michel van Merriënboer, Jesse van Muylwijck, Stefan Nieuwenhuis, Bert Post, Kees Ribbens, Kenny Rubenis, Erwin Suvaal, Jean-Marc van Tol, Ingrid Vilders, Jan van der Voo, Pief Weyman, Peter de Wit

Aan Stripschrift is in 2011 de P. Hans Frankfurther prijs voor bijzondere verdiensten toe gekend.

Omslag
Erik Kriek

Lay-out
Marc Weikamp

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl
@Stripschrift
Stripschrift

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
ten name van
Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland € 55,00
België € 60,00
Other countries € 75,00

Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Maximaal 2 abonnementen per adres.
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenig vuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie. Materiaal Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Real Concepts, Velp

Uitgever/Distributie Nederland
Stichting Uitgeverij Stripstift
Arco van Os & Ton Schuringa
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op een abonnement.

ISSN 0165-845X

Donald Duck viert feest!

65 JAAR EEN VROLIJK WEEKBLAD

Ga voor alle aanbiedingen naar DonaldDuck.nl/abonneren